

Woord vooraf

Herman Hendrix

Neen! We kunnen er niet meer langs kijken: gans ons stadje heeft het "vlaggen"! Of beter gezegd, gans Maaseik heeft de vlag uitgestoken ter ere van de gebroeders Van Eyck. Inderdaad! Op zondag 7 september werd het standbeeld opnieuw plechtig ingehuldigd door niemand minder dan Koning Leopold I, omringd door een hele sluit prominente die 150 jaar geleden ook van de partij waren.

Het Cultureel Platform had voor de gelegenheid een beroep gedaan op alle acteurs en actrices van Speelgroep Van Eyck, en dan weet je dat er iets te beleven valt. Op de mooi versierde Markt konden de aanwezigen genieten van een heuse show in klederdracht van 1864, een show met muziek, toneel en dans. Uiteraard werd iedereen ook vergast op een heerlijk stukje Maaseiker knapkoek, die de meesterbakkers weer hadden gebakken ten aanschouwen van Jan en alleman.

Ongeveer twintig Jannen en Baeren, uitgedost zoals het standbeeld, waren getuigen van het hele gebeuren. Ze ontvingen daarenboven uit de handen van burgemeester Jan Creemers het mooi geïllustreerde boekje "De

Rechtvaardige Rechters", een op waarheid berustend gefantaseerd verhaal over de meest ophefmakende diefstal uit de 20ste eeuw.

Iedereen is het erover eens dat de start van het Van Eyckjaar met vlag en wimpel is geslaagd. Proficiat!

Tegelijkertijd is men op 1 september begonnen aan de bouw van de nieuwe campus van het ziekenhuis "Maas en Kempen" aan de Schuurstraat en de Diestersteenweg. De verhuizing van het oude naar het nieuwe ziekenhuis is gepland in april 2017. Toch hoor je me niet zingen: "Zorg, dat je er bij bent..." Maar uiteindelijk blijft de "Groote Oorlog" nog nazinderen en worden de duizenden gesneuvelden op serene wijze overal in het land herdacht.

De grot aan de Grote Kerk, die ook honderd jaar geleden werd opgericht, maar ondertussen erg was onderkomen, werd volledig gerestaureerd en plechtig ingehuldigd op 14 september.

En tenslotte, kunt u, beste lezer, rustig "puzzelen met Van Eyck." Immers, deze woordpuzzel, met het reglement en alle nodige informatie, verscheen in de rijk geïllustreerde 'Infobrochure van het Van Eyckjaar 2014'.

Veel succes wenst u alvast...

De hele redactie.

Plechtigheden ter ere van Napoleon (deel 2)

142 Bert Mersch

1809: Maire Matthei, een fanatiek bewonderaar van Napoleon, komt aan de macht

Op 12 januari 1809 werd Nicolas Assuère Matthei (1809-1816) door de prefect in Maastricht als maire van Maaseik benoemd. Te oordelen naar de lofzangen op Napoleon die hij in

zijn ambtelijke brieven verwerkt heeft, moet hij wel een Napoleonfanaat zijn geweest. Op 26 januari schreef hij een hoogdravende brief naar al de ambtenaren: "De zegevierende vaandels zijn Spanje binnengedrongen (4 december 1808). Alle inspanningen van het Spaanse volk, door Engeland op een dwaalspoor gebracht, zijn vergeefs geweest. De grote Napoleon geeft er zich rekenschap van dat het Gods hand is die hem kracht en sterkte geeft, dat het rond Gods altaren is dat hij zijn trouwe dienaren uitnodigt om neer te knielen om Hem dank te zeggen voor zovele weldaden. Daarom nodig ik U uit voor de plechtige mis gevolgd door het Te Deum op zondag 30 januari om 9 uur". In werkelijkheid is Napoleon er nooit in geslaagd om Spanje onder zijn controle te krijgen, want hij werd er geconfronteerd met een guerrillaoorlog die hij niet kon winnen. Hier stuitte hij voor het eerst op de grenzen van zijn ambitie als overheerser van Europa.

Als men die teksten leest, dan lijkt het wel of de maire zich heeft geïnspireerd op de legerbulletins. Op

Executietafereel van Goya uit de reeks Los Desastres de la Guerra.

20 mei stuurde hij zo'n exemplaar van een legerbulletin naar pastoor de Borman met de opdracht om er grote ruchtbaarheid aan te geven. De pastoor moest bovendien de ontvangst ervan schriftelijk bevestigen, zodat de maire zich tegenover zijn superieuren kon verantwoorden. Er zijn nog meer voorbeelden van samenwerking tussen de maire en de pastoor. Zo gingen ze 's avonds naar een bordeel op de Eikerstraat om de bezoekers ervan de wacht aan te zeggen. Volgens Napoleon moesten de geestelijken de taak van police morale (zedepolitie) op zich nemen. De pastoor nam ook contact op met de maire om hem te vragen om op 18 juni, dag van de kerkwijding (kermis), volgens oude gewoonte de processie opnieuw te laten uittrekken. Ze spraken af om die vraag aan hun oversten voor te leggen, de pastoor aan de vicaris-generaal in Luik en de maire aan de prefect in Maastricht. De maire schrijft aan de prefect: "Ik twijfel er niet aan dat je erin zal toestemmen. De vraag van de inwoners komt voort uit zuivere en godsdienstige ijver, wat in hun voordeel pleit. Een andere bedenking brengt mij ertoe om de vraag van de inwoners positief te benaderen. We hebben de toeloop naar dit feest gevoelig zien verminderen sinds de religieuze plechtigheden niet langer gekoppeld zijn aan het burgerlijk feest en het is zonneklaar dat die ont koppeling daarvan de oorzaak is. Vanaf dan is de omzet van de handel gevoelig verminderd. Ook daarmee moet een lokale bestuurder rekening houden want hij moet zorgen voor de welvaart van zijn gemeente".

De processie mocht dus uittrekken op de dag van de kermis. De dag voor de kermis stuurde de maire meerdere brieven, de eerste naar de commandant van de gendarmen (17 juni 1809). Van het vieren van de kermis is geen sprake in die brief. Nee, de mis gevolgd door een processie en beëindigd met een Te Deum is bedoeld om de zegevierende

intocht van het Napoleontisch leger in Wenen te vieren. De gendarmen worden gesommeerd om in groot ornaat en gewapend het H. Sacrament te begeleiden in de processie. De brief die de maire schreef aan het gemeentepersoneel kan men zonder meer bombastisch noemen: "Het Franse leger heeft de gewoonte om te overwinnen en is de hoofdstad van Oostenrijk binnengedrongen. Ontelbare legerscharen en volksopstanden die de vijand tegen hem in stelling heeft gebracht hebben de bezetting van Wenen niet kunnen verhinderen. De grove belediging van de grootste natie en van zijn trouwe bondgenoten werd bestraft door de God der heerscharen en onze onoverwinnelijke keizer wil dat het volk Hem dank betuigt voor zoveel weldaden. Om aan de opperste wil van onze monarch te voldoen heb ik de eer U uit te nodigen voor de mis, de processie en het Te Deum". Nog dezelfde dag schreef de maire een tweede brief aan de commandant van de gendarmerie. Deze had hem laten weten er niets voor te voelen om in de processie mee te lopen. De maire schrijft hem: "De processie dient om de plechtigheden, die door de keizer zijn bevolen om zijn militaire overwinningen te vieren, luister bij te zetten. Uw gewapende aanwezigheid is noodzakelijk voor de veiligheid van het H. Sacrament en voor de gezagsdragers die erbij aanwezig zijn. Ik wil dus dat U gehoorzaamt aan wat ik U in mijn eerste brief heb opgedragen. In geval van weigering zal ik gedwongen zijn mijn opdracht te doen eerbiedigen door het inschakelen van hogere gezagsdragers".

Maar ook kapelaan Opt Endt schrijft in deze periode (tussen 30 januari en 8 juli 1809) een stukje dat op die plechtigheden in de parochiekerk betrekking heeft. Er was onenigheid tussen enige burgers en de parochiegeestelijkheid. Ze beschuldigden hun herders "van te oefenen in de

Kasteel Schönbrunn

144

kerke godsdienstige plechtigheden die ongeoorloofd waren". Daarom wilden ze niet meer naar de parochiekerk komen maar zochten ze hun toevlucht in de Kruisherkerk. De pastoor moest opnieuw drastisch ingrijpen door te verbieden dat in de Kruisherkerk de communie werd uitgedeeld en kapelaan Opt Endt moest door middel van preken de plooiën weer gladstrijken. De kerkelijke plechtigheden ter ere van Napoleon werden door een aantal gelovigen duidelijk afgekeurd.

Op 11 augustus 1809 wilde Napoleon alweer een kerkelijke plechtigheid organiseren naar aanleiding van zijn overwinning te Wagram (5 en 6 juli 1809). In samenspraak met de bisschoppen werd besloten om op zondag een gebedsdienst te organiseren. De maire richtte zijn uitnodiging aan alle gemeentenaren, maar over de publieke belangstelling weten we niets, want geen enkele kroniekschrijver maakt er melding van. Blijkbaar wilden de bisschoppen geen publieke eer meer brengen aan een geëxcommuniceerde. Nadat de Franse troepen op 2 februari 1808 de Kerkelijke Staat hadden bezet, liet Napoleon op 17 mei 1809 de Kerkelijke Staat bij Frankrijk inlijven. Toen de akte van inlijving bekend werd gemaakt, excommuniceerde paus Pius VII op 10 juni al wie betrokken was bij die annexatie, inclusief Napoleon (12). Was dat de reden dat de pastoor

het gezang "Domine, salvum fac imperatorem" (Heer, bescherm de keizer) achterwege liet op het einde van de hoogmis? Een parochiaan liet dit weten aan de prefect en deze stuurde de maire op pad met een pertinente vraag aan de pastoor over het weglaten van dat gezang (28 oktober 1809). Om niet in moeilijkheden te komen werd dat gezang opnieuw gezongen.

Op 2 december 1809 liet de maire aan de kerkmeesters weten dat hij maatregelen had genomen, waardoor er genoeg geld in de gemeentekas was om een dubbel feest te vieren, namelijk de herdenking van de keizerskroning van Napoleon en de viering van de vredessluiting met Oostenrijk, de vrede van Schönbrunn van 14 oktober 1809. Hij vroeg aan de kerkmeesters om die avond om 5 uur en morgen 3 december om 7 uur 's morgens en om 5 uur 's avonds de klokken te luiden. De week daarna, op zondag 10 december, werd er na de mis een Te Deum als dank voor de vrede gezongen. Alle mensen verlieten de kerk uit protest tegen het Franse gouvernement. Kapelaan Opt Endt betreurt dat het vertrouwen dat de mensen in de geestelijkheid hadden, op die manier verdwijnt. Het is duidelijk dat de geestelijken tussen twee vuren zaten, enerzijds de wereldlijke overheid, waarvan ze financieel afhankelijk waren, anderzijds de gelovigen, die tegen het beleid van Napoleon waren en die ondertussen ook een zwaarwegend religieus argument hadden: Napoleon was door de paus geëxcommuniceerd (10 juni 1809) en had de paus vervolgens gevangengezet. Voor een geëxcommuniceerde keizer hoefde men niet te bidden.

1810-1811: Het tweede huwelijk van Napoleon brengt hem een troonopvolger

Vanaf het jaar 1810 zijn er geen religieuze plechtigheden meer ter ere

van Napoleon gehouden. Wel werd er nog een feest gehouden bij het tweede huwelijk van de keizer met aartshertogin Marie-Louise van Oostenrijk, dochter van keizer Frans I op 1 april 1810. Het feest werd op 5 en 6 mei gevierd, maar het had geen religieuze component. Naast het luiden van de klokken en het schieten van de kamers werden er loopwedstrijden gehouden met als prijzen 3 tinnen schotels; evenveel prijzen waren er voor het schijfschieten. 's Avonds werd de gehele stad geïllumineerd en gaf de burgervader een bal in het Lammeken in de Kleine Kerkstraat. Bij maire Matthei was de liefde voor Napoleon niet bekoeld. Op 6 november schafte de stad zich een marmeren buste van Napoleon aan om de voornaamste kamer van het stadhuis ermee te versieren. De maire wilde daarmee "een openbaar getuigenis van zijn respect, van zijn dankbaarheid en van zijn bewondering voor de held die ons bestuurt" geven.

Op 20 maart 1811 werd uit het huwelijk van Napoleon en Marie-Louise van Habsburg een zoon geboren, Napoleon Frans Karel Jozef, die al vanaf zijn geboorte de titel van koning van Rome ontving. Voor de paus, die op dat moment beroofd was van zijn pauselijke staat en gevangen zat in Savona aan de Italiaanse Riviera, was dat een nieuwe kaakslag. Het feest voor de geboorte was gepland op 2 juni en in de gemeenteraad wordt het programma uitvoerig uit de doeken gedaan (13), dit in tegenstelling tot de beide kroniekschrijvers, die het niet eens vermelden. Toen het nieuws van de geboorte van Franciscus Bonaparte de stad bereikte, verteerden de gemeenteraadsleden al 32,50 frank van de 80 frank die op het budget van openbare feesten stond ingeschreven. Bovendien verlangde de keizer ook nog dat er 2 rozenmaagden zouden worden uitgekozen om met oud-soldaten te huwen. De gemeenteraad, "vervuld van

Louise Marie van Oostenrijk en haar zoontje Frans, le Roi de Rome, Napoléon II.

liefde voor hun soeverein en bezielde met de gemeenschappelijke vreugde van de gehele natie ter gelegenheid van de gelukkige geboorte van de koning van Rome", vroeg aan de minister van Binnenlandse Zaken om voor hen "zeer nederig aan de voet van de troon van Zijne Keizerlijke en Koninklijke Majesteit (14)" te vragen of ze een bedrag mochten ontnemen aan de vrije fondsen van het budget van het lopende jaar. Dat bedrag werd als volgt begroot:

Voor de dotatie van 2 rozenmaagden	1200
Voor salvo's met de kamers	50
Voor prijzen van loopwedstrijden	20
Voor prijzen van het schijfschieten	30
Voor prijzen van het vogelschieten	30
Voor het banket en de wijn	100
Voor de illuminatie van het gemeentehuis	200
samen	1630 frank

Maar het zou ook kunnen dat er geen oud-militairen werden gevonden om te huwen met een rozenmaagd; in dat geval moest de 1200 frank, of in het geval van 1 huwelijk 600 frank, niet worden uitgegeven. Daarom wordt toestemming gevraagd om voor die 1200 frank een duurzaam monument op te richten of voor die 600 frank een cliché aan te kopen, waarvan de legende de naam van de koning van Rome zou dragen.

Bovendien werd er op 2 juni ook nog een volledige illuminatie in de stad voorzien. Het feest zou beginnen om 9 uur en zou duren tot middernacht. Het Centraal Bureau van Weldadigheid moest kaarsen uitdelen aan de behoeftigen, anderen moesten voor eigen lichtbronnen zorgen. Ondanks de goede maatregelen en ondanks de liefde voor hun keizer, zoals de goede inwoners van deze stad dat dagelijks meer en meer tonen, moeten de gendarmen een ronde maken in alle straten en moeten ze diegenen die hun huis nog niet hebben verlicht, aansporen om dat wel te doen. In geval van koppige weigering zal daarvan een proces-verbaal worden opgemaakt, dat direct naar de prefect zal worden doorgestuurd. Om iedere brand te voorkomen moeten de bewoners alle voorzorgen nemen, moeten de pompsters de emmers bij de pompen met water vullen en moeten ze stand-by blijven tot 1 uur 's nachts. Ze mogen pas naar huis gaan als ze na een rondgang zeker zijn dat er geen gevaar meer is. Dit bijvoegsel bij het feestprogramma werd naar de prefect gestuurd en naar de commandant van de gendarmerie, die moet waken over de uitvoering ervan. Het zal op de gebruikelijke plaatsen worden opgehangen en in het Vlaams vertaald, zodat niemand onwetendheid zal kunnen voorwenden (15).

Twee rozenmaagden in 1812 en 1813

Op 27 september 1812 en op 30 november 1813 was er telkens een

buitengewone gemeenteraad, waarin de kandidatuur van een militair om te trouwen met een rozenmaagd werd besproken. In 1812 ging het om Etienne Goubain, een militair die 11 jaar gediend had in het 93e infanterieregiment en die geen militair pensioen had. Wel was hij veldwachter in Maaseik. Hij wenste te huwen met Catharina Hendrickx, die haar arme en zieke vader van 70 jaar verzorgde. De dotatie werd goedgekeurd. Dit was ook het geval voor Henri Smeets, afgekeurde militair na 3 jaar dienst in het 4e regiment artillerie ter zee. Hij wilde trouwen met Marie Anne Leenders, een arme maar deugdzame jonge vrouw. De dotatie werd gefinancierd uit de opbrengst van het gemeentelijk octrooi. Het huwelijk werd telkens bijgewoond door de maire en zijn adjunct (N.A. Matthei en H.J. Vanderdonck) en door de vrederechter en zijn griffier.

De mislukte Russische veldtocht (juni-december 1812)

Iedereen kent de catastrofale afloop van die veldtocht naar Rusland. Dit was voor Matthei een reden om een beroep te doen op de vrijgevigheid van de Maaseikenaren. In een toespraak tot de gemeenteraad op 24 januari 1813 betoogde hij dat de Parijzenaars 500 volledig uitgeruste ruiters aan Napoleon hadden geschonken en dat de stad Maaseik dat voorbeeld moest volgen. Zijn voorstel was om 6 paarden - bereden en opgetuigd - ter beschikking te stellen, 3 op kosten van de stadskas en 3 betaald door vrijwillige giften van particulieren. Alle burgers werden op het stadhuis ontboden om hun vrijwillige gift aan te bieden en dat werd in een register opgetekend en daarna moesten ze dat ondertekenen. Velen hebben geweigerd om iets te geven en dus tekenden ze dat register ook niet. Dit was dus een actie om het door de Russen vernietigde leger terug op te bouwen en het was ook geen feest meer voor Napoleon. Hier bleek dat veel burgers hem de rug

hadden toegekeerd, wat ook al bleek uit de weigering van sommigen om te illumineren bij het feest voor de trouw van Napoleon met Marie-Louise van Habsburg. Uit de kroniek van kapelaan Opt Endt weten we dat de paarden effectief zijn geschonken en dat er nog meer paarden voor het leger van Napoleon zijn opgeëist; daarvoor werd dan 400 gulden per paard betaald.

Besluit

In tegenstelling tot de Franse revolutionairen, die alles deden om het geloof en de Kerk uit te roeien en die daarom een nieuwe profane feestcultuur in het leven wilden roepen, heeft Napoleon er alles aan gedaan om de Kerk voor zich te winnen, niet uit katholieke overtuiging - hij was een

Voltairiaans deïst - , maar uit raison d'état, omwille van de steun die de kerk hem kon geven om zijn macht te handhaven. Daarvoor maakte hij gebruik van de hiërarchische kerkelijke structuur, namelijk van de door hem voorgedragen bisschoppen en kantonpriesters met een vaste benoeming en daarnaast van overplaatsbare parochiepriesters, die allen, ook de parochiepriesters, een eed van trouw aan hem moesten afleggen. Ook heeft hij de bestaande feestcultuur overgenomen, de profane met klokkengelui, kamerschieten, avondlijke verlichting en volksvermaken en de kerkelijke feestcultuur met het zingen van Te Deums en het laten rondtrekken van de processie. Ook liet hij voor zichzelf een liturgisch vers opstellen (Domine, salvum fac imperatorem Napoleonem)

Door de Russische veldtocht was Napoleons leger erg verzwakt. Het werd verslagen en Napoleon werd verbannen naar het eiland Elba.

en hij creëerde eigen kerkelijke feesten: op 15 augustus zijn naamfeest, de niet-bestaande H. Napoleon, samenvallend met zijn geboortedag, en op 2 december het feest van zijn keizerskroning. Om de volksgunst te winnen en om zijn veteranen te belonen gaf hij een nieuwe impuls aan het bestaande feest van de rozenmaagden. Het vieren van al die feesten weerspiegelt natuurlijk de populariteit van Napoleon. Het enthousiasme van de maires de Plevits en van Herckenrode was minder groot dan dat van Matthei en dat speelde ook een rol. In 1808, het laatste ambtsjaar van van Herckenrode, vergreep Napoleon zich aan de Kerkelijke Staat en toen werden er zelfs geen religieuze diensten voor Napoleon gehouden. Voor Matthei was dat geen belemmering om in 1809 uitbundig de semi-religieuze feesten voor Napoleon aan te kondigen. Vooral het heropstarten van de kermisviering vond hij een belangrijk succes. Toch was er verzet van de commandant van de gendarmen, die weigerde om mee te lopen in de processie, maar vooral van de gelovigen die weigerden om te bidden voor een geëxcommuniceerde. Vanaf 1810 is het dan ook afgelopen met het houden van religieuze plichtigheden voor Napoleon, ook niet voor zijn tweede huwelijk met Marie-Louise van Habsburg en ook niet voor de geboorte van zijn zoon Franciscus. Voor de jaren 1812 en 1813 noteren we alleen het sluiten van 2 huwelijken tussen veteranen en rozenmaagden. In januari 1813 deed maire Matthei nog een laatste inspanning om het vernietigde leger van Napoleon weer op de been te helpen "om de mogelijkheden te dwingen om een eervolle vrede te sluiten die voordelig is voor Frankrijk".

De geestelijken hebben vrij lang Napoleon ondersteund. Ze waren natuurlijk blij dat ze niet langer vervolgd werden en moesten onderduiken, dat ze een salaris van de overheid kregen en niet in dienst moesten. De gelovigen

stonden veel afwijzender tegenover de Napoleontische politiek en ze maakten dat duidelijk door ostentatief de kerk te verlaten wanneer het Te Deum werd aangeheven. Overigens is er een verschil tussen kantonpriester de Borman en zijn kapelaan Opt Endt. Deze laatste heeft geweigerd om parochiepriester te worden, omdat hij dan verplicht was om een eed van trouw aan Napoleon af te leggen, iets wat de Borman in 1803 in Maastricht wel had gedaan. Het gevolg was dat, toen de Fransen in januari 1814 werden verjaagd, een groep burgers de pastoor wilden afzetten, terwijl toen kapelaan Opt Endt in hetzelfde jaar pastoor werd van Ophoven, de parochianen daarover zeer bedroefd waren.

Eindnoten

- (12) Voetnoot p. 148: G. DE BERTIER DE SAUVIGNY, De kerk in het tijdperk van de
- (13) RAH, Inventaris van de Maaseiker archieven overgedragen door Marcel Hendrickx, 2002, 123. Dit register bevat de gemeenteraadsverslagen tussen 4 februari 1804 en 13 februari 1816.
- (14) Napoleon had zich op 26 mei 1805 te Milaan tot koning van Italië gekroond met de ijzeren kroon van Lombardije.
- (15) SAM, FN, 10. Dit register bevat o.a. de besluiten van de burgemeester van Maaseik van 1806 tot 1816.

De studiebeurs van burgemeester Claessens bestaat al bijna drie eeuwen!

Jo Corstjens

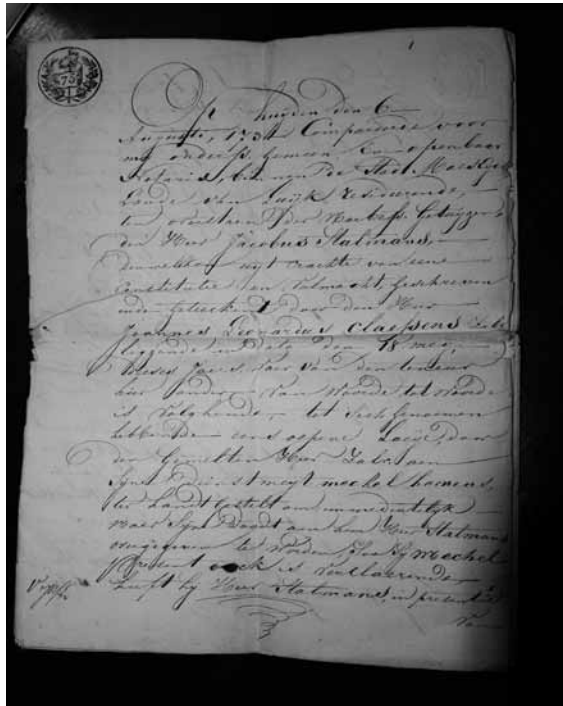
Vele personen gaan op in de anonimiteit van de geschiedenis, ook al hadden zij hun verdiensten. Op basis van onderzoek kunnen de stoffige archivalia toevallig nieuwe namen en feiten aan het licht brengen. Zo kwamen we onlangs het testament van Maaseikenaar Joannes Leonardus Claessens, gedateerd 23 januari 1734, op het spoor (1). In de parochieregisters van Maaseik wordt alleen zijn overlijdensdatum vermeld: 4 augustus 1734, dus een half jaar later (2). Gelukkig leverde zijn laatste wilsbeschikking, een interessante genealogische bron, meer informatie op.

Wie was Joannes Leonardus Claessens?

Johan Leonard moet een gerespecteerd burger zijn geweest. Hij stamde uit het bekende geslacht Claessens, dat al een hele rits lokale

hoogwaardigheidsbekleders in Maaseik had voortgebracht. Johan Leonard oefende naar alle waarschijnlijkheid de functie van advocaat uit. In dit verband lezen we in de Kroniek "Michiel Korsten": "In 8 bris A° 1716 heeft Mh Borg Craghs int proces tot Luyck getrocken Mr advocaet Joannis Claessens ter oorsacke dat hij hem hadde verweeten dat hij eenen valse eet soude hebben gedaen" (3). Blijkbaar had dit proces geen afbreuk gedaan aan zijn reputatie, vermits hij in 1718 als burgervader van Maaseik werd aangesteld. Het ziet er naar uit dat hij nooit een gezin heeft gesticht. In de parochieregisters ontbreekt hieromtrent elk spoor. Van al zijn bloedverwanten kregen alleen zijn twee petekinderen een behoorlijk legaat. Ook zijn dienstmaagd Mechel werd niet vergeten: ze kreeg levenslang ieder jaar een bedrag van 30 rijksdaalders voor *getrouwen dienst*. Bovendien mocht zij blijven wonen in het huis van Claessens

149

totdat het verhuurd of verkocht zou zijn. Van welke woning hier sprake is, weten we niet, maar feit is dat de familie Claessens toen de riante stadsresidentie *Den Groenen Schildt* bezat.

Een beurzenstichting

Hoe het ook zij, Johan Leonard was een welgesteld man. Naar eigen zeggen zou hij het leeuwendeel van zijn nalatenschap spenderen aan de stichting van minstens één studiebeurs. In die tijd was dat niet ongewoon.

Hoewel hij zijn bloedverwanten nagenoeg onterfd had, kwamen zij prioritair voor de toekenning van de beurs in aanmerking. Indien de nodige rechthebbenden ontbraken, werd de beurs achtereenvolgens toegewezen aan één van de beste studenten uit Maaseik en bij gebrek aan kandidaten aan studenten geboortig uit de omgeving van Maaseik (tot drie uren stappen). Vreemd is wel dat aan deze beurs heel strenge condities gekoppeld waren: de bursaal moest eerst een half jaar dialectica (redeneerkunst) aan het H.

Drievuldigheidsschool van Leuven studeren. Nadien volgden nog twee jaar filosofie. Indien de student bij de eerste 20 eindigde, zou hij nog kunnen genieten van een beurs voor studies geneeskunde gedurende vier jaar ten bedrage van 50 rijksdaalders jaarlijks *“wesende het eerste jaer te gaen woenen in een voornoemde apotekers winkel, meede de recepten van de doctoren preepareeren etc., de twee naevolgende jaeren sal gaen woenen in wat universiteyt dat begeert, maer het vierde jaer sal gehouden wesen te passeeren binnen Leyden, Parijs of Montpellier en aldaer de gasthuysen met de doctooeren verkeerem”*. Na voltooiing van zijn studies moest hij in principe nog minstens 7 jaar in Maaseik een dokterspraktijk uitoefenen. In geval de afgestudeerde de voorwaarden met de voeten had getreden, riskeerde hij restitutie van het totale beursbedrag. De lat lag wel erg hoog!

150

Zijn intenties

Het was ongetwijfeld de bedoeling van Johan Leonard Claessens de kwaliteit van de geneeskundige zorg in Maaseik te verbeteren. Het sterftcijfer was immers ten gevolge van allerlei besmettelijke ziekten hoog. Dat de behoefte en het verwezen eveneens pijnpunten waren, besefte erflater Claessens maar al te goed. Na zijn dood zou jaarlijks een bedrag van 25 rijksdaalders worden besteed om iedere zaterdag hamelvlees aan te kopen *“om met de bouillon aen arme crancken ofte behoeftige menschen uytgedeelt te worden”*. Ook zijn afgedragen kleren, kousen en oude schoenen zouden onder de armen verdeeld worden. Liefdadigheid was geen vreemd begrip in de toenmalige samenleving. Claessens was eveneens bekommerd om het lot van de wezen. Aan het weeshuis, dat in 1731 in Maaseik was totstandgekomen (4), doneerde hij op basis van zijn testamentaire schikkingen aanzienlijke bedragen. Met de komst van de Franse bezetters eind 18de eeuw kwam er met één pennenstreek een einde aan de beurzenstichtingen. Een aantal Maaseikenaren had inmiddels tijdens hun studies dankbaar gebruikgemaakt van de financiële steun van Claessens.

De beurs bestaat nog steeds!

Einde verhaal, denk je dan, maar onlangs bemerkte ik toevallig een affiche van de Provinciale Commissie voor Studiebeurzenstichtingen. Tot mijn verbazing kwam hierop de naam Claessens voor. Een korte speurtocht bevestigde mijn vermoedens: deze Claessens moet wel degelijk geïdentificeerd worden als onze Johan Leonard. Blijkt dat koning Willem I van het Verenigd Koninkrijk op basis van een besluit van 26 december 1818 de betreffende beurs opnieuw heeft ingesteld. Hoewel de rechthebbenden

nog steeds dezelfde zijn, werden sindsdien de vereiste studies wel herzien en versoepeld: studenten ASO optie Latijn vanaf het tweede jaar van de derde graad, wijsbegeerte aan een katholieke instelling of geneeskunde aan een universiteit naar eigen keuze komen in aanmerking. Via de Provinciale Commissie voor Studiebeurzenstichtingen kan een schriftelijke aanvraag worden gedaan. Een buitenkansje? Zeer zeker, maar een grote geldsom krijg je als bursaal hoegenaamd niet. Met 124 euro moet je tevreden zijn! Dit bedrag wordt nog steeds verkregen op basis van rente op uitstaande kapitalen en de pacht van landerijen in Dilsen, Maaseik en Maasbracht.

Navraag bij de verantwoordelijken leerde ons dat het beursgeld zelden of nooit wordt opgenomen.

Eindnoten

- 1 Het betreffende testament bevindt zich in privébezit (de heer J. Schoolmeesters).
- 2 Claessens stelde een eerste testament op 21 december 1732 op. Later, op 23 juli 1733 en 23 januari 1734, werden er een aantal wijzigingen aangebracht.
- 3 H. Verheyen, Kroniek “Michiel Korsten”, Maaseik 1702-1732, Maaseik, 1993, p. 202.
- 4 M. Boonen e.a., Maaseik Ontstaan en groei van een grensstad, Maaseik, 1994, p. 262.

Maaseiker spreuken, zegswijzen en uitdrukkingen

152 Tony Van Wijck

1. En hónderd is gein ein. (= zegt men als men geen eind aan zijn verhaal kan krijgen)
2. Dae haef waal n'n hoeëgen hood oppe kop mer gein humme aanne vot. (= Hij is een snoever)
3. Hae kwoeëm sjerp ówt d'n hook. (= Hij maakte een snedige opmerking)
4. Hae is kort gevieërs. (= Hij is slecht gezind)
5. Waaste dao zaes, sni-jt gein hout. (= Dat houdt geen steek)
6. Dae is van naat hout gëmaak en det haef zich getrôkke. (= Hij is mismaakt)

7. Aan hout kónste diech veer kieëre werme: aafdoon, zaege, kleeve en in de staof doon. (= uitleg overbodig)
8. Dae z'nne naam is gemaak. (= Hij is heeft zich bewezen, in goede of kwade zin)
9. Z'nne fits op de naas zètte. (= bril opzetten)
10. Men mó't neet alles aan eine nagel hange. (= Men moet risico's spreiden)
11. Woe geiste nao tów? Mi-jn naas nao! (= humoristisch wijkend antwoord op de gestelde vraag)
12. Diech bès 'n'n dikke neemës. (= Jij bent een waardeloos iemand)
13. Dae nèjt 'm weer! (= Hij overdrijft)
14. Ze höbbe miech genejd. (= Ze hebben mij bedrogen)
15. En ze is mèt niks begos. (= zegt men over een vrouw met dikke borsten)
16. Slech nówts haef gooj bein. (= Slecht nieuws verspreidt zich snel)
17. Iech bèn neet nówsjieërig, mer iech weit gaer väöl. (= licht excuus van een echte nieuwsgierigaard)
18. Krejjënde hoondër, fluitënde vrouwluj en brullënde kuj make zélje gooj luj. (= Vrouwen die op straat fluiten zijn ongemanierd en storen anderen, zoals ook kippen en koeien die lawaai maken)
19. Woe de hoon krejt en den haan neet, is meestal väöl verdreet. (= Waar de vrouw baas is, gaat het meestal niet goed)
20. Rondloupe wi-j 'n hoon di-j häör eier neet kwi-jt kan wieëre. (= zenuwachtig rondlopen)

21. Zoe fris es 'n heunke. (= kiplekker)

22. Dae kakëlt mót ouch eier lëgke. (= Wie veel praats heeft, dient zich ook te bewijzen)

23. Eemës eier óngerlëgke. (= iemand vleien)

24. Z'n eier verloeëre lëgke. (= werk maken van iets waar men niets kan mee aanvangen)

25. Mèt 'n ei zitte. (= in grote verlegenheid zitten)

26. Het ènj van e verke is het bëgin van ein woeërs. (= de dood)

27. Hae is nog ermër es Job, want dae haw tenminste nog zwieëre. (= zeer arm)

28. Sji-ite wi-j 'ne reiger. (= diarree hebben, dun en veel)

29. Ongër de rëssje ligke. (= dood en begraven zijn)

30. Iech drënk noeëts water: dao rosse mi-jn derm van. (= excuus van een fervente bierliefhebber)

31. Achternao is de saws bieëter es het vleis. (= Bijzaak wordt hoofdzaak)

32. De kóns ieërder nën ieëzel het Sanctus aanlieëre es 'ne boor van gëdach doon verangëre. (= Een boer is moeilijk te overtuigen)

33. Nieëve de pot pisse. (= overspelig zijn)

34. Di-j pollëtikkers: allemaol eine pot naat! (= allemaal eender)

35. De kóns neet kakke zóngër kujme. (= Je krijgt niets zonder moeite)

36. In Heppenaert bakke ze de pannekook mer aan eine kant. (= De huizen liggen daar namelijk maar aan één kant van de weg)

37. De mós neet in di-jn kaartë laote kijke. (= Maak je plannen niet te vroeg bekend)

38. Dae is van de kaart aaf. (= Hij is stomdrongen, of: Hij heeft afgedaan)

39. Hae haef dao ze kieërtsje achtergëlaote. (= Hij heeft daar een meisje zwanger gemaakt)

40. De's eine mèt ein kaelzeekde. (= Bedoeld wordt een Nederlander van boven de Moerdijk die met een zachte G spreekt)

41. Des geine kak. (= Dat is niet niks)

42. Dae zeivër móstën h'm ówt de kop kalle. (= Door praten moet je hem van dat idee afbrengen)

43. Dae bëzeik tiech woe-ste bi-j stuis. (= Hij belazert je)

44. Aan dae kant huuërt er neet. (= Als het op geven aankomt, doet hij alsof hij van niets weet)

45. Waat zouwe avvëkaote beginne estër gein rotzek woeëre. (= Advocaten moeten ook leven!)

46. In 'Schaarbeek' afstappe. (= coitus interruptus)

Maaseik in prentbriefkaarten, een oproep

154 Stan Hendrickx

Postkaarten, of beter gezegd prentbriefkaarten, zijn een interessante bron van inlichtingen over het vrij recente verleden. Vooral tijdens de eerste helft van de 20ste eeuw waren prentbriefkaarten razend populair en bieden ze een goed inzicht in de manier waarop een stad of streek zich aan de buitenwereld wil presenteren. Het verleden van Maaseik in prentkaarten werd reeds in enkele boekjes gepresenteerd, die hieronder vermeld worden, maar een systematische studie ontbreekt tot nu toe. Een zo volledig mogelijke catalogus moet hiervoor het uitgangspunt vormen. Een dergelijke catalogus werd gedurende het afgelopen jaar opgesteld met de hulp van verschillende verzamelaars. Van ongeveer 3 000 kaarten werd de voor- en achterzijde gescand. Hiervan werden in het totaal meer dan 2 400 prentbriefkaarten in de catalogus opgenomen, waaronder echter ook de verschillende uitgaven die van eenzelfde foto gekend zijn.

De catalogus is in eerste instantie alfabetisch geordend volgens uitgever. Vervolgens werden series kaarten

onderscheiden aan de hand van de opschriften. Hierbij werden zelfs kleine details zoals de aan- of afwezigheid van een punt of komma gebruikt als reden om onderscheid te maken tussen series. Het begrip "serie" moet echter met de nodige voorzichtigheid gehanteerd worden. Uitgevers en drukkers van prentbriefkaarten boden de lokale verdelers de mogelijkheid om relatief kleine hoeveelheden te laten drukken en bij te bestellen. Indien bijbestelde kaarten identiek dezelfde opschriften krijgen als de vroegere uitgave, kunnen ze hiervan niet onderscheiden worden. De series werden per uitgever in chronologische volgorde geplaatst aan de hand van de afstempeldatum, waarbij de vroegste datum per serie als uitgangspunt geldt.

Alhoewel de catalogus de ambitie heeft zo volledig mogelijk te zijn, is het uitgesloten dat dit ook werkelijk het

Fig. 1. Bakkerij Scott-Paumen, Bosstraat 26 (verzonden 3 september 1910)

Fig. 2. Schoen- en kledingwinkel Valk-Vandesande, Bosstraat 50 (verzonden 5 december 1910)

geval is. Sommige prentbriefkaarten werden op een zeer beperkte oplage gedrukt. Het valt op dat, ondanks de verzamelwoede van degenen die hun verzamelingen ter beschikking stelden, van een aantal kaarten slechts één exemplaar gekend is. Daarom willen we een oproep doen aan mogelijke belangstellenden om aan dit project mee te werken. We zijn vooral op zoek naar twee soorten prentbriefkaarten. Vooreerst publicitaire kaarten van handelaars die vaak op zeer kleine oplage gedrukt werden en een beperkte verspreiding kenden (Fig. 1-2). Daarnaast zoeken we series die met zekerheid volledig zijn, zoals afscheurboekjes, harmonica's of omslagen met kaarten (Fig. 3). Maar alle aanvullingen zijn vanzelfsprekend welkom.

Geïnteresseerden kunnen een voorlopige pdf-versie van de catalogus krijgen om na te gaan of ze al dan niet voor aanvullingen kunnen zorgen. Hiervoor volstaat het contact op te nemen via s.hendrickx@pandora.be.

- Godelaine, T.; Hendrickx, M. & Vancleef, J., Maaseik in oude prentkaarten deel 2. Zaltbommel, 1995.
 Hendrickx, M., Maaseik in oude prentkaarten. Zaltbommel, 1972.
 Hendrickx, M.; Godelaine, T. & Vancleef, J., Maaseik in oude prentkaarten. Herwerkte uitgave van deel 1. Maaseik, 2006.
 Hendrickx, M. & Hendrickx-Godelaine, T., Vervlogen glorie van trein en tram te Maaseik. Maaseik, 1990.
 Hendrickx, M.; Janssen, R. & Sangers, W., Aldeneik in oude afbeeldingen. Maaslandse Sprokkelingen, Nova Series, 1985, 8,2-3.
 Hendrickx, M.; Janssen, R. & Sangers, W., O.-L.-Vrouw van Rust te Heppeneert in oude afbeeldingen. Maaslandse Sprokkelingen, Nova Series, 1984, 8,6-7.

Fig. 3. Afscheurboekjes, harmonica's en omslagen met prentbriefkaarten

Een ambitieuze en zeer geslaagde Van Eyck-week in Maaseik in 1954

156 Roger Janssen

In 1950 onderhandelde het stadsbestuur van Maaseik over de aankoop van een kopie van het Lam Gods. Burgemeester H. Van der Donck, schepen A. Driessen, architect A. Daniëls, prof. dr. J. Gessler en kruisheer W. Sangers reisden naar Gent om er met de in Maaseik geboren drukker Auguste De Scheemaecker te overleggen.¹ In 1923 had De Scheemaecker aan de Gentse kunstschilder Ferdinand Aelman (Gent, 1863 - Gent, 1927) de opdracht gegeven om een getrouwe kopie op tweederde van de werkelijke grootte te schilderen van *De aanbidding van het Lam Gods*. Drie jaar lang had Aelman er aan gewerkt. Kort nadat hij met dit omvangrijke en minutieuze werk gereed was gekomen, overleed hij (op 26 december 1927). De Scheemaecker was bereid om de kopie aan de stad Maaseik te verkopen.

Op 9 augustus 1950 van dat jaar schreef burgemeester Henri Van der Donck aan Auguste De Scheemaecker: *“Wij waarderen ten zeerste uw gebaar de copy van het Lam Gods der Van Eycken door F. Aelman, te willen afstaan aan uw geboortestad tegen de vooroorlogse*

*kostprijs van 30.000 fr. Het zal een kostbare aanwinst zijn voor onze stad en een niet te versmaden voorrecht voor onze bevolking deze prachtige copy van het meesterwerk onzer beroemde voorzaten te bezitten en te bewonderen.” (...).*² Op 24 augustus 1950 bekrachtigde de gemeenteraad de aankoop.³ Enkele maanden later, op 5 november 1950, ontving de burgemeester een brief van E. De Ridder-Aelman, die woonde op l’Ermitage in Westende: *“Puis-je vous prier de bien vouloir me faire savoir s’il est exact que la ville de Maeseck aurait acquis la copie du retable de l’agneau mystique, exécutée par mon beau-père, peu avant son décès. L’an dernier j’étais en pourparlers pour racheter ce tableau, que ma femme désirait vivement posséder, en souvenir de son père, feu Fernand Aelman. Si vous l’avez acquis pour la ville de Maeseck, il est évidemment perdu pour nous, mais nous aimerions cependant savoir avec certitude où il se trouve.” (...).*⁴ Twee dagen later schreef de burgemeester van Maaseik aan de heer De Scheemaecker: *“U zult wel verwonderd zijn geweest geen nieuws meer vernomen te hebben aangaande het afhalen van de schilderij “Het Lam Gods”. Er hebben zich enkele moeielijkheden voorgedaan van administratieve aard in verband met de begroting waarop geen krediet met dat doel voorzien was. Thans zijn de moeielijkheden uit de weg geruimd en ik vraag de heer Daniels zich met u in verbinding te stellen aangaande de modaliteiten om het drieluik bij U te komen afhalen. Gelieve ons een factuur te doen geworden zonder zegel om de betaling te kunnen rechtvaardigen.” (...).*⁵

Op 14 april 1951 nodigde de stad Maaseik Auguste De Scheemaecker uit om samen met zijn echtgenote en zijn dochter Marie op 10 juni naar Maaseik te komen voor de plechtige overdracht van de kopie van *De aanbidding van het Lam Gods*. Het programma zag er als volgt uit: om 11.00 uur ontvangst op het stadhuis, om 11.30 uur academische

zitting met als spreker professor dr. Muls en om 13.00 uur banket.⁶ Dr. G. Renson stond in voor de organisatie van die dag.⁷ Op maandag 11 juni 1951 berichtte *Het Belang van Limburg* dat de kopie van het Lam Gods aan de stad Maaseik was overhandigd. Een dag later schreef De Scheemaecker aan de burgemeester: “Uit den grond onzes harten, onzes drie harten, dank voor de ontvangst welke ons gisteren te beurt gevallen is. (...) Op het banket, zo fijn en gezellig, sprak ik met mijn gebuur, dhr. Renson, over de propaganda die volgens hem ook, zou moeten gedaan worden om volk te trekken naar de Gebr. Van Eyck en naar het stadhuis waar zij nu kunnen verheerlijkt worden.” (...).⁸

In de daaropvolgende jaren lanceerden eminente geleerden nieuwe theorieën over de identiteit van de gebroeders Van Eyck. Professor Paul Coremans (1908-1965) richtte in 1949 met o.a. Jacques Lavalleye (1900-1974) het Nationaal Centrum op voor de Studie van de “Vlaamse Primitieven”/Centre National de Recherches “Primitifs Flamands”. In 1951 werd het beroemde meesterwerk *De aanbidding van het Lam Gods* gerestaureerd in de Brusselse laboratoria. In 1953 gaf Paul Coremans als gastprofessor een reeks seminars in de Verenigde Staten van Amerika over de restauratie van het Lam Gods. Jean Lejeune (1914-1979) specialiseerde zich in de geschiedenis van het prinsbisdom Luik en ontwikkelde ideeën over een Luikse betrokkenheid van de schilders Van Eyck.⁹ Kanunnik Joseph Coenen (1870-1958) beweerde dat Jan Van Eyck wel een broer had, die Lambrecht en niet Hubert heette.¹⁰

Als gevolg van een nauwe samenwerking van het Davidsfonds, de Culturele, Geschied- en Oudheidkundige Kring “Niet beter staet Eyck bij der Mase”, het stadsbestuur van Maaseik, het provinciaal verbond voor toerisme en de Limburgse Culturele

Raad werd van 18 juli tot 25 juli 1954 een Van Eyck-week georganiseerd. In De Nieuwe Gids van 30 juni 1954 schreef C.H.: “Maaseik, de hoofdplaats van het Maasland, wil het bewijs leveren belangstelling op cultureel en toeristisch gebied te verdienen. Maaseik heeft immers niet alleen het standbeeld van de gebroeders Van Eyck. De stad beschikt ook over het grootste en schoonste marktplein van ons land, heeft het schoonste openluchttheater en stelt een interessant museum open.”

Een indrukwekkend feestprogramma werd samengesteld.

zondag 18 juli

Om 11.00 uur vond de opening plaats van een imposante tentoonstelling in de studiezaal van het College van het H. Kruis door burgemeester H. Van der Donck. De tentoonstelling bevatte:

- een kopie van *De aanbidding van het Lam Gods*, niet het schilderij dat koning Filips II (1555-1598) in 1558 bestelde bij de Brabantse schilder Michiel Coxcie (1499-1592)¹¹, ook niet de kopie die in Liverpool werd bewaard, maar wel de kopie die bewaard werd in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen. Het museum voor Schone Kunsten had de kopie verworven via schenking in 1865.¹²
- Een kopie uit de zestiende eeuw naar Jan Van Eyck, *De Heilige Maagd* met Kanunnik Van der Paele. Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen was in het bezit ervan gekomen in 1841.
- Twee luiken *Adam en Eva gekleed*. Ze werden vermoedelijk rond 1815 geschilderd en waren eigendom van het Sint-Baafskapittel in Gent.
- Daarnaast werden ook illustraties getoond van de restauratie van het Lam Gods door Prof. dr. P. Coremans. Verder had men artefacten samengebracht uit de tijd van de Van Eycken:

- Een rijke verzameling documenten over Jan en Hubert van Eyck.
- Kerkelijk meubilair (St. Annatrits - Maaseik; St. Annatrits - Aldeneik; H. Petrus - Elen ; St. Jan in disco - Eisden; Madonna met kind - midden 15de eeuw, Kruisherkerk, Maaseik; Ecce Homo; Madonna met kind).

- Tijdens de Van Eyck-week werden op het stadhuis munten tentoongesteld, waaronder een tiental goudstukken van o.a. Vlaanderen, Brabant en Henegouwen, welwillend uitgeleend door de heer P. Tinchant, een bekende numismaat uit Brussel. De heer H. Philippe, conservator van het Curtius-museum, bezorgde enkele munten die geslagen werden door Thierry van Horne (pretendent in 1406-1408) en Jan van Beieren (prins-bisschop van Luik in 1389-1418), voor wie Jan Van Eyck een opdracht uitvoerde. Verder omvatte de tentoonstelling een reeks zilveren munten uit de tijd van Van Eyck, afgestaan door verzamelaars van Maaseik. In Maaseik werd munt geslagen in de jaren 1582-1646 door de prins-bisschoppen Ernst van Beieren (1554-1612) en Ferdinand van Beieren (1612-1650). Deze munten bezaten een speciaal muntteken, met name een eikel, of vertoonden aan één kant het wapen van Beieren, met in het midden de tien balken van het graafschap Loon.

Om 15.00 uur bezocht gouverneur L. Roppe beide tentoonstellingen. Dat gebeurde rond 16.00 uur ook door de Vereniging van Vlaamse letterkundigen, die op die dag haar Limburg-vaart hield. Om 20.00 uur werden de Maaseikenaren getrakteerd op een opvoering in het openluchttheater van *Paard eet hoed*.

maandag 19 juli

Om 20.00 uur vond in zaal Van Eyck de voorstelling van de film *Een gulden eeuw*. De kunst der *Vlaamse Primitieven* plaats. Paul Haesaerts draaide deze kleurenfilm over Jan Van Eyck, Rogier van der Weyden, Dirk Bouts, Hugo Van der Goes, Hiëronymus Bosch, Hans Memling, Quinten Metsys en Pieter Brueghel de Oude. In de aankondiging kon men lezen: *“Voor de eerste maal staat een filmprocedé van de meest getrouwe kleuren toe, alle détails van de weelderige ontwikkeling der schilderkunst van de Vlaamse Primitieven te volgen. Wij zien op het doek nieuwe aspecten van onze grote schilderschool zich aftekenen.”* Deze film behaalde een eerste prijs voor een film over kunst op het internationaal filmfestival in Venetië in 1953.¹³

dinsdag 20 juli

In de avonduren bezochten de leden van de geschiedkundige kringen van Nederlands-Limburg de tentoonstellingen (in de studiezaal van het College van het H. Kruis en op het stadhuis).

woensdag 21 juli

Dr. Jos Hendrix organiseerde om 20.00 uur een “Maaseikeravond” in Zaal Van Eyck. Deze avond werd opgeluisterd door het a-capellakoor van Maaseik en het kinderballet “Gerty Klaassen” uit Venlo.

donderdag 22 juli

Dag voor de jeugd. Er waren geleide bezoeken voor de jeugd aan de tentoonstellingen en er vonden filmvoorstellingen plaats.

zaterdag 24 juli

Om 20.00 uur was er een “Van Eyckavond” in het College van het H. Kruis. Professor Muls hield een voordracht over Van Eyck, met film over de restauratie van het Lam Gods door professor Coremans. In de studiezaal van het College van het H. Kruis werden

twee schilderijen tentoongesteld, die betrekking hadden op de tijd van Jan Van Eyck: een "Ecce homo", vermoedelijk van de hand van Petrus Christus (ca. 1410-1472/1473), die een navolger was van Jan Van Eyck, en een "Madonna met kind", vermoedelijk van Gerard David (ca. 1455-1523), geschilderd in de trant van Jan Van Eyck. Beide kostbare werken werden welwillend uitgeleend door Ir. L.B. Huygen, een kunstverzamelaar uit Maastricht.

zondag 25 juli

Het jaarlijks congres van de geschiedkundige kringen van Limburg werd in Maaseik georganiseerd. Het programma zag er als volgt uit:

- om 10.00 uur ontvangst op het stadhuis door burgemeester Van der Donck
- onmiddellijk daarna ontvangst in de oudste apotheek van België, met name de apotheek Van Venckenray
- om 11.00 uur academische zitting in de studiezaal van het College van het H. Kruis. Onder de aanwezigen bemerkte men: F. Robijns (volksvertegenwoordiger), H. Van der Donck (burgemeester van Maaseik), kanunnik J. Coenen, H. Waelbers (gemeenteraadslid van Maaseik), dr. Bata (Maastricht), ridder De Schaetzen (voorzitter van de geschied- en oudheidkundige kringen van Limburg), A. Stevens (bestuurslid van de geschied- en oudheidkundige kring van Tongeren), H. Baillien (bestuurslid van de geschied- en oudheidkundige kring van Tongeren), F. Heidendal (kantonnaal inspecteur lager onderwijs), A. Duser (Limburgse Culturele Raad), Wolters (voorzitter van de federatie van Nederlandse geschied- en oudheidkundige kringen), Bollen (provincieraadslid) en Mgr. Dr. P. van Gils (erevoorzitter van de federatie van Nederlandse geschied- en oudheidkundige kringen). De lezingen werden

gehouden door eerv. heer A. Remans, leraar aan de normaalschool in Mechelen-aan-de-Maas over *De Limburgers over Van Eyck* en J. Duverger, professor aan de rijksuniversiteit te Gent over *De navorsing betreffende de Van Eyck's*. Remans sprak over de Limburgers die het probleem van de schilders Van Eyck hadden bestudeerd. Hij herinnerde onder meer aan de vinnige strijd die Prof. dr. Jan Gessler had gevoerd in verband met de herkomst van Jan en Hubert Van Eyck.¹⁴ Tevens schonk hij aandacht aan de studie van kanunnik Coenen over Lambrecht Van Eyck.¹⁵ Professor Duverger besprak in zijn referaat de bevindingen van professor Coremans en illustreerde de nieuwe gezichtspunten aan de hand van dia's. Omstreeks 13.00 uur werd in Hotel Van Eyck het middagmaal gebruikt. Om 15.00 uur vond een geleid bezoek aan de tentoonstelling plaats, waarna onder leiding van pater Willem Sangers de kerk van Aldeneik werd bezichtigd.

- Die dag stond nog een andere activiteit op het programma: om 16.30 uur vond namelijk de aankomst plaats van de oriëntatierie die werd georganiseerd door de automobielsportclub "De Kempenrijders" uit Eindhoven.

De algemene leiding van het organiserend comité van de Van Eyck-week berustte bij M. Hendrickx, architect en raadslid van de Culturele Kring. De leden waren: frater M. Custers (secretaris van de Culturele Kring), kruisheer W. Sangers (voorzitter Culturele Kring), leerkracht F. Bollen (secretaris van het Davidsfonds en raadslid van de Culturele Kring), apotheker K. Colson (raadslid van het Davidsfonds), architect G. Daniëls (raadslid van het Davidsfonds en van de Culturele Kring), kanunnik A. Defesche, geneesheer Jos Hendrix (raadslid van de Culturele Kring - a-capellakoor),

inspecteur lager onderwijs F. Heidendal (raadslid van de Culturele Kring), advocaat en volksvertegenwoordiger Fr. Robijns (voorzitter Davidsfonds), A. Silkens (raadslid van het Davidsfonds) en leerkracht R. Vanthoor (raadslid van de Culturele Kring).¹⁶

De kosten voor de Van Eyck-week werden begroot op 64 000 BEF. De toelage van de stad bedroeg 10 000 BEF, de steun van particulieren uit Maaseik eveneens 10 000 BEF. Het organiserend comité droeg met andere woorden een risico van ongeveer 44 000 BEF. Men dacht het bedrag te kunnen vergaren uit de toegang tot de tentoonstellingen (10 BEF per persoon), de verkoop van brochures (20 BEF per exemplaar)¹⁷, de inkomsten van de filmavond en de inkomsten van de Van Eyck-avond.¹⁸

Het grote succes van de Van Eyck-week inspireerde het Stadsbestuur en de Culturele Kring om in de jaren na 1954 een Van Eyckbibliotheek uit te bouwen.¹⁹ We besteden er in onderhavige bijdrage geen bijzondere aandacht aan. Ook zoomen we niet in op latere festiviteiten rond Van Eyck, met uitzondering van de Van Eycktentoonstelling die in 2010 in de Capucienenkerk werd opgebouwd. We plukken een kort fragment uit de toeristische informatie die de stad Maaseik verschaftte: *“Kopieën van het Lam Gods door Aelman, Kraewinkels en Adams, foto’s van alle schilderijen op ware grootte, een originele röntgenopname van het middenpaneel en tal van andere wetenswaardigheden vertellen het verhaal van het meesterschap van deze Vlaamse schilders. Iedere Maaseikenaar heeft deze wereldberoemde zonen altijd al een warm hart toegedragen en men heeft zelfs voor hun een standbeeld (1864; Carraramarmer en Euvillesteen) geplaatst op de mooiste markt van België...”*²⁰

- 1 Antwerpse Steenweg 67, Sint-Amandsberg (Gent)
- 2 Brief van burgemeester Henri Van der Donck aan Auguste De Scheemaecker, 9 augustus 1950. Persoonlijke papieren Willem Sangers, nr. 51/2
- 3 Persoonlijke papieren Willem Sangers, nr. 51/4
- 4 Persoonlijke papieren Willem Sangers, nr. 51/7
- 5 Persoonlijke papieren Willem Sangers, nr. 51/9
- 6 Persoonlijke papieren Willem Sangers, nr. 51/10
- 7 Persoonlijke papieren Willem Sangers, nr. 51/11 Als menu werd aangeboden: Aspergeroomsoep - Kalfszwezeriken met kampernoelies - Hollandse zalmnoten - Dageraadsaus met aardappelen - Kempische kiekens met salade - Crème met ananas en slagroom - Mokka
- 8 Persoonlijke papieren Willem Sangers, nr. 51/13
- 9 J. Lejeune, Les Van Eyck, peintres de Liège et de sa cathédrale. Liège, G. Thone, 1956. Lejeune beweerde dat het doek De Heilige Maagd en Kanselier Rolin eigenlijk moest heten: De Heilige Maagd en Prins-bisschop Jan van Beieren.
- 10 J. Coenen, Jan en Lambrecht Van Eyck. In: Limburg, jg. 33, 1954, pp. 130-144, 189-198 en 205-210. Andere bijdragen van J. Coenen over Van Eyck waren: Quelques points obscurs dans la vie des Frères Van Eyck. In: Leodium, 1906; Wie was Hubrecht Van Eyck? In: Limburg, jg. 35, 1956, pp. 1-18; De kinderen van Hubrecht Van Eyck. Overdruk uit Wetenschappelijke Tijdingen, jg. 16, december 1956, nr. 10, 6 p.
- 11 J. Duverger, Kopieën van het Lam Godsretabel van Hubrecht en Jan van Eyck. In: Bulletin van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten Brussel, jg. 3, 1954, pp. 55-67. Deze kopie bevond zich gedeeltelijk in Gent, München en Berlijn.
- 12 De zogezegde Antwerpse kopie (Koninklijk Museum voor Schone Kunsten) is een stuk kleiner dan het origineel en op doek. Ze werd geschilderd in 1625 voor de kapel van het Gentse schepenhuis. Op de fototheek van het KIK-IRPA (Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium) vindt men verschillende afbeeldingen van de kopieën van De aanbidding van het Lam Gods, www.kikirpa.be
- 13 Persoonlijke papieren Willem Sangers, nr. 51/niet genummerd
- 14 Over Limburg en Van Eyck publiceerden A. Remans, J. Gessler & J. Coenen, Het probleem Van Eyck: Limburg en Van Eyck. Maaseik, Van der Donck, 1954, 72 p. Zij schonken aandacht aan Jan Van Eyck (ca. 1390-1441), Hubert Van Eyck (ca. 1370-1426) en Lambrecht Van Eyck (actief in de jaren 1431-1442). J. Gessler publiceerde in 1954 Het probleem

- Van Eyck en de "Aanbidding van het Lam Gods". In: Limburg, jg. 33, 1954, pp. 81-89, 107-118 en 121-129
- 15 J. Coenen, Hoe kwam Jan Van Eyck van Maaseik naar Brugge? In: Limburg, jg. 32, 1953, pp. 32-34. J. Coenen, De gebroeders Jan en Lambrecht Van Eyck. In: Limburg, jg. 33, 1954, pp. 130-134, 189-198 en 205-210
- 16 Persoonlijke papieren Willem Sangers, nr. 62/niet genummerd
- 17 Van Eyck-week 18 tot en met 25 juli 1954. Ingericht door de Culturele Kring en het Davidsfonds met medewerking van het Provincie- en Stadsbestuur. Maaseik, Stedelijk Bestuur van Maaseik, 1954, 20 p., ill.
- 18 Persoonlijke papieren Willem Sangers, nr. 62/niet genummerd
- 19 De Culturele, Geschied- en Oudheidkundige Kring te Maaseik, een volksuniversiteit tussen Maas en Rijn. Maaseik, 1982, p. 91
- 20 http://www.eyes-e-tools.com/update/pages/maa_info2.asp?seq=3083&custid=117

Kerstmis 2014 - Nieuwjaar 2015

161

Ben je voor een vriend, familielid of uitgeweken Maaseikenaar op zoek naar een origineel en zeer gewaardeerd geschenk voor Kerstmis of Nieuwjaar?

Wat dacht je van een jaarabonnement 2015 op "De Maaseikenaar" ?

Info: zie laatste pagina (binnenzijde omslag)

Maaseik in oude kranten

162 Tony Van Wijck

Onze oud-bibliothecaris M. Daemen excerpeerde voor ons Maaseiker artikels uit "DE ONAFHANKELIJKE DER PROVINCIE LIMBURG. NIEUWS - EN AANKONDIGINGSBLAD. 1850-1914. Uitg. M. CEYSENS, Demerstraat Hasselt". We gebruikten de taal en spelling zoals weergegeven in voornoemde kranten.

TRAM - TREIN - KAZERNE - MARKT - TELEFOON

De stad heeft buiten twijfel de schoonste marktplaats van Limburg, ja zelfs van heel België.

Althans is die uitgestrekte vierkantplaats, gelijk een romeinsch kamp met vier breede straten op de vier kardinale punten uitweg gevende, van weinig bedrijvigheid het toneel.

In vorige eeuwen, en wel in de XVe eeuw, was het er anders mee gesteld.

Alleen om een gedacht te geven wat onder handelsopzicht er bedreven werd, deelen wij hierna eene "Ordonnantie" mede die van het begin dier eeuw dagtekent.

Ordonnantie des Merckts over alle grijnen, coorn, coopmanschappen, penswaerwaeren, van cremerijen, beesten, wye die dan gelegen syn, niet daer van uitgescheyden gestalt, ellick 't syner bequaemerplaets en gelyck hyer naer volgt.

In den eersten sal die vaert blijven een roede van die Hepperstraeten totter Bosstraete toe, ende van die Bosstraeten totter Eyckerstraeten sal oock die Vaert blijven ende syn een roede wyt, ende van der Hepperstraete totter Eyckerstraeten oock een roede wyt.

Item die terwe, spelt, gerst, haver, vooraen van Pellic aen ofte den Thooren over ende soo langhs de puth aff tot Marten Cleynen Zeeliger erfgn huys aen die Bosstraet. Item den boeckwijt ende speursaet voor den huysse genaempt den Swaen opt ander oort van der Bosstraeten op haer alde plaetse, ende men vercoopt dennen voor den corenmerckt.

Item den roggenmerck daer beneden op syn alde plaetse tot aen den put voor den Spiegel.

Item den raepsaet en de lynsaet op syn alde plaetse tegen dat gewanthuys.

Item dat buyten wit- ende roggenbroot langhs die vaert van der Bosstraete naeder Eyckerstraete toe op een rye.

Item alle Binnensbroot sal staen aen de vier hoofftstraeten.

Die mesmeeckers ende mesvercoopers in den inganck des gewanthuys onder die en voor die raetkamer.

Item reuben, appel, peeren, nooten, en al wat freut genoempt is omme den peroen van den corenmarckt toe ende dengene die dat merckvot heeft zal daer stellen een tonne van LXXX kannen ende een half tonne van XL kannen om daer met reuben, appel, peeren, nooten en des gelycken goet te meten ende hij sal van die tonnen ontfangen een hant vol voor synen loon.

Item den beestenmerckt en Schouff op die plaetse tusschen die Eyckerstraete nae den Eyckenboom tot voorbij den put tottenhuysse genaempt den Arent ende dat reaal lopende van die Bleumerstraeten naer die Eyckerstraeten.

Daar eene commissie door de burgerij uit eigen beweging gevormd, op Maandag 21 Maart 1887, den oud vermaarden St.-Jozefs- paard- en veemarkt heropent, schijnt ons deze publicatie passend toe. Maeseyck's verleden, onder opzicht van handel en bedrijvigheid is in Limburg al te weinig bekend door het tegenwoordig geslacht. Zij kan wijzen op feiten en bloei die den ondernemingsgeest harer bewoners getuigt.

Ook juichen wij de pogingen der onzijdige commissie toe. De eikel die zij thans plant worde weer een eikenboom! Judocus V.D. Perre.

NB- Wegens het ingezonden en duidelijk handschrift staat de redactie niet in voor taal noch drukfeilen.

(zondag 6 maart 1887, nr. 19, jaar 38)

De kwestie der regimentschool in onze stad, is deze week weer opnieuw te berde gekomen. Onze volksvertegenwoordiger M. Helleputte, die persoonlijk stappen heeft aangewend om deze school, die thans voorlopig te Charleroi gevestigd is, naar hier te doen komen, heeft eenen brief van den heer minister van oorlog ontvangen, meldende dat deze regimentschool van het 11e Linie in garnizoen te Maeseyck zal komen, zoodra de noodige gebouwen in gereedheid zijn gebracht.

Doch hier rijst juist het vraagstuk op: Kan de stad zich de geldelijke opoffering van meer dan honderd duizend frank getroosten, die voor het oprichten vereischt worden? Indien het gouvernement voor een ruim gedeelte wil tusschenkomen, ja.

(woensdag 9 september 1896, nr. 73, jaar 47)

Eenige jaren geleden hadden er onderhandelingen plaats om te Maeseyck eene regimentschool te stichten. De stad zou daarvoor eenen behoorlijken grond hebben aangeschaft buiten de Eyckerpoort; maar deze

onderhandelingen hadden geen gevolg. Thans verzekert men ons opnieuw dat deze zaak hernomen zal worden.

(zondag 11 maart 1906, nr.20, jaar 57)

Naar men ons verzekert zal voor het plaats van de pupillenschool langs de kiezelweg Maeseyck - Neeroeteren eene oppervlakte van omtrent vier hectaren noodig zijn die zal betaald worden aan een gemiddelde prijs van zes duizend vijfhonderd franken. De gebouwen en het voorbereiden van het terrein zullen kant en klaar zijn voor den toekomenden winter.

(zondag 15 februari 1914, nr. 7, jaar 65)

Verleden week hebben beambten van het telefoonbestuur hier 'n onderzoek ingesteld voor het inrichten van dezen belangrijken dienst in onze stad. Naar wij vernemen zal het hoofdbureau op het postkantoor gevestigd worden. De werkzaamheden vangen aan binnen eenige weken.

(zondag 30 augustus 1908, nr. 70, jaar 59)

Tram Glons-Maastricht-Maeseyck Sedert 1 april II. wordt deze tramlijn bestuurd door M. Edouard Lagasse-de Locht, van Brussel. Nauwelijks in bediening getreden, heeft de nieuwe bestuurder de dienstoversten last gegeven zorg te dragen dat de dienst zoodanig geregeld worde, dat de leden van het personeel elke zondag over den noodigen rusttijd beschikken, om hunne godsdienstplichten te kunnen volbrengen.

(zaterdag 2 mei 1908, nr. 36, jaar 59)

MAASEIKER WOORDENBOEK IN WORDING

164 Theo Kees

Willen wij het epitheton ‘groeët’ in de titel van ons leeswoordenboek niet ijdel gebruiken, dan is het haast vanzelfsprekend dat wij ook aan het etymologische aspect ervan de nodige aandacht schenken. Dialectologie is nu eenmaal merendeels woordafleidkunde.

Ook Maaseikerssprekenden of sympathisanten van de Maaseiker volkstaal – voor zover ze met dit taalfacet onbekend zouden zijn – willen wellicht vernemen welke de oorsprong is van hun bij uitstek prachtige vocabulaire dat hun a.h.w. in de mond is bestorven.

Om beide redenen stelde ik me als auteur van onze DGMD ten doel op het overgrote deel van de intussen ruim tienduizend uitgewerkte lemma’s niet enkel de woordenkenmerken maar ook de etymologie te laten volgen. Niet meteen een akkefietje om aan dit uitgestrekte en – aangaande het Maaseikers althans – haast onontgonnen veld van studie enige invulling te geven.

Om u toe te laten u een oordeel te vormen over wat u op etymologisch vlak tegemoet mag zien, vindt u hieronder een aantal voorbeelden uit het manuscript.

kazële (onoverg.; kazëlde, h. gëkazëld) [Keuls *quasele*, Rijnl. *quaseln*, Hd. (inf.) *quasseln*], sajële; kletsen zonder iets zinrijks te zeggen, keuvelen: *di-j sajëlkónt kan oore stoeën kazële zóngër get te zègke waat e bitsje (butsje) van tël is; vuur avëntów ins lékker stoeën te kazële, hoofste gei mooswi-jf of geine mówldër (mówljanës, mówlmieëker) te zeen.*

këmeedie (v.; -s; -ke) [Lat. *comoedia*, Gr. *kômōdia*, Fr. *comédie*, Eng. *comedy*, Hd. *Komödie*], 1 valse vertoning, gehuichel, veinzelij: *es Kaspaar z’ne baas zujt, is hae zoe fi-jn es póppëstrónt, mer det is zujvër këmeedie van dae bóksësj-ijtërd;* 2 grappige vertoning: *tón Bram, dae patjakkër (patjappër) aan ‘t ówtlëgke waas det z’n vrouw h’m vërzörgde wi-j e vuuëgëlke, tärwi-jl eedërein wèt det ‘t wi-jf ‘n échte tang is, móste we ins good lache mèt det stökske këmeedie.*

këmik, I (m.; -ke; -ske) [Fr. *comique*, Eng. *comic*, Hd. *Komiker*], grapjas, komiek, clown, grappenmaker: *tón Maan, dae këmik, mówle bëgos te trëkke, mós iech lache wi-j ‘ne kirmishónd;* II (bn.; -kër; -ste) en (bw.) [Lat. *comicus*, Gr. *kōmidos*, Fr. *comique*, Eng. *comic*, Hd. *komisch*], 1 komiek, lachwekkend, grappig: *Dri-jk, dae sjotse, vërtëlde ‘n këmikke móp uuvër e këpotsje (condoom), woe eedërein zich këpot mèt mós lache;* 2 vreemd, zonderling: *‘t is këmik det dae mótskop (ingekeerde stijfkop) inins zoe këmik duit.*

kënnep (m.; g.mv.; g.dim.) [Lat. *cannabis*, Mnl. *canep*, *caemp*], hennepzaad: *maon (kopvoorn) kónste ‘t bèste vange mèt blood, mèt ‘ne bisbabël (meikever) of mèt ‘ne juniekeevër, baars pak gaer op krëvèt of op pieërlink, mer rits (blankvoorn) bit ‘t leefstën op terf, maaj en kënnep.*

këstaar (m.; -s; -ke) [Belg. Fr. *castard, gaillard* (flink, sterk, robuust, ondeugend iets of iemand)], kastaar, kaddee; **1** durver, haantje-de-voorste: *vuur zoe'n sjoë'n pöl zou dae këstaar waal uuvër 'n rotte plank boeëve de hël dörve loupe* (grote risico's durven lopen; geen inspanning onverlet willen laten); **2** groot exemplaar: *zoe'ne këstaar van 'ne snook hób iech nog noeëts gëzieën en iech gaon përtang hieël dèk snooke* (op snoek vissen); **3** stevige kerel: *dae këstaar is zoe sterk es 'nën oëli-jfant (e paerd)*; **4** opvallend persoon: *diech bës miech 'ne këstaar, jij bent er me eentje*; **5** sterk spul: *dae rum van 80 persént, de's këstaar*.

kieëbës (m.; -e; -ke) [Bargoens; Mnl. *coppe* (kruin, bol), Zwi. Duits *Kabis* (kool), reg. D. *Kappes* (witte kool)], kop; hoofd: *houw dae poetëbink* (Barg. voor hoerenjager) *op z'ne kieëbës; hoeë'rjiejëgër, sjoef tiech, want mèt det gaffële, fazëlen en bësjoepe, én mèt det ligke kaspërën in de luimkieëte van de hërre (poete), bèste, smaglap, good vuur noppës d'n drol en daodoeër kri-jgste, boutjanës, nog ins 'ne kleun op d'ne kieëbës of zëtte ze diech in de boks (sjoep, bajës)* (hoerenloper, let op, want door dat liegen, stelen en bedriegen, en door dat liggen neuken in de bedden van de hoeren ben je, profiteur, voor niets goed en daardoor, smeerlap, krijg je nog eens een dreun (slag) op je hoofd of zetten ze je in de gevangenis) [voorbeeld van een zin Bargoens].

kërjeuzieteit (v.; -e; -sje) [Lat. *curiositas* (nieuwsgierigheid), Fr. *curiosité*, Eng. *curiosity*, Hd. *Kuriosität*], **1** nieuwsgierigheid [Hd. *Neugier*], curiositeit: *ówt kërjeuzieteit hób iech ins gëpreuf van di-j zoorprówm häör prówme* (van de pruimen van die zuurmuil), *mer iech haw d'r rap m'ne bówk van vol* (ik had er vlug genoeg van); *wilste jónk van geis bli-jve, dén móste præbeere d'n kërjeuzieteit neet te vërleeze*; **2** rareiteit [Hd. *Rarität*], curiosum [Hd. *Kuriosum*],

museumstuk: *snélzeikërs* (damesonderbroeken met open kruis, snelplassers), *wi-j gieë in Bókri-jk oppe li-jvësdraod kónt zeen hange, zeen allëwi-ji 'n kërjeuzieteit*.

kërnóndëdzjuuë (bastaardvloek) [verkort uit **sakkërnóndëdzjuuë**; van Fr. *sacré nom de Dieu*], godverdomme [Eng. *goddamned*]: *kërnóndëdzjuuë, waat löpste dao te sakkërën* (vloeken, mopperen, foeteren) *en te sjamfówtëre vuur zoe'n sjaeligheid! Miljaar toch!*

kërnisj (v.; -e; -ke) [Lat. *cornu* (hoornvormig iets), It. *cornice* (lijst, lijstwerk), Fr. *corniche*], kornisj; lijstgoot, daklijst, dakgoot, kroonlijst: *vuuër de wënt(sj)ër doon wieë de blajër ówt de kërnisj, want angërs kan de pääs* (regenpijp) *vërstop gërake; ozën daakhaas (kat) ligk op ze gëmaak in de kërnisj vuur allës good te kónnën aafloore; 'n houtëre kërnisj móste good in de vórf hawte, want angërs wuuërt ze gemëkkelik rot; vreugër hawwe de hówzër gein kërnisj mer waal 'n kaanjël* (zie ald.).

këvi-j (v.; g.mv.; g.dim.) [Fr. *vif* (levendig), wellicht uit Fr. *'quelle vie'* (wat 'n leven)], levenslust, dynamisme, fut: *dao zit hieël get këvi-j in det prónt vrouwek (wi-jfke); mèt di-j krëngdën haef Robbe gein këvi-j mieë en zit daen érme jóng dao wi-j 'ne maelzak (papzak)*.

kezém (m.; -s; -ke) [uit Fr. *quinzaine* (veertien dagen) of *quinzième* (vijftiende)], loon voor 14 dagen: *es de (kaol)pöttërs (mi-jnwirkërs) vreugër hunne kezém hawwe gad, waas 't in de kaffees volle bak, kwësti-j van de stoeëf ins good doeër te speule*.

kieës (m.; kieëze; -ke) [Lat. *caseus*, Mnl. *case*, *kese*, Sp. *queso*, Eng. *cheese*, Hd. *Käse*], **1** kaas: *bèste kieëséchtig en dus kieëслеefhöbbër, dén wëtstën allës van jóngë, bëlieëgën en awwe kieës; de höbs stinkkieës, platte kieës, sjummëlkieës, geitëkieës, Franse kieës en neum mer op;*

'n boeëtëram mèt Mèzeikër kieës kan smake; 2 samenst.: tón mèt (wegens) di-j kieësvleegèn in 't kieësfëbrik maajèn in de kieëswäöfëlkës zoeëte, höbbe di-j kieësboore neet allein de wäöfëlkës mer ouch de kieëskeukskës, de kieëskrokkèttèn en de kieësvlajèn in de vólvbak gëkip; 3 (uitdr.) 'Tei' luuët zich z'n'e 'kieës' neet aafpakke, Theo is tegen moeilikheden opgewassen.

kiet (bn., g.tr.v.verg.) [Eng. *quits*, Fr. *quitte*, Hd. *quitt*], quitte: (uitdr.) 1 m.b.t. 'niets meer schuldig zijn': nów iech neet mieë bi-j diech in 't kri-jt staan, zeen we kiet [Fr. *nous sommes quittes*]; 2 m.b.t. 'betaald zetten': nów iech di-j trénseneerbieës ins good gëkèrnóffëld (afgeranseld) höb, zeen we kiet [Eng. *we are quits*]; 3 m.b.t. 'nog niet van iemand af zijn': dae is nog neet kiet mèt miech [Fr. *je ne l'en tiens pas quitte*]; 4 m.b.t. het kansspel 'quitte of dubbel': (fig.) éste 'kiet of döbbël' späöls, riskeerstèn allès en is 't dus 'alles of niks' [Hd. 'alles oder nichts' spielen].

kabbërdoes(j)ke (o.; -s; -) [wellicht uit Fr. *cabaret douze* (laagste categorie kroegen volgens het patenttarief onder Napoleon I); zou ook kunnen komen van *caber dolce*, Sp. voor 'In de zoete inval'], hoeërekot; kabberdoes (gew.), bordeel [Fr. *bordel*, Hd. *Bordell*], hoerentent: kabbërdoes(j)kës zeen van di-j raar kaffeekës mèt 'n raar vërleechting, woe van di-j raar geite (mëtte,) mansluj doon blooje (betalen) vuur e paar raar bökkësprung te moge make [mëtte: Hd. (veroud.) *Metze* = slet, los vrouwspersoon, deerne].

kadzjële (onoverg.; kadzjële, h. gëkadzjæld) [Nd. *kitzen* (zigzag uitsnijden) en *katjen* (met iets stomps snijden), Rijnl. *kätschen* (met een stomp mes hakken), *kitschen* (inkerven) en *Katsche* (kerf), Eupens *kadzële* (kerven, kleinmaken)], snipperen: vuur de staof aan te make kónste vunkëlhout gëbrujke, mer de kóns 't

hout ouch kadzjële vuur dao kédzjelkes (houtsnippers) van te make; éste 'nèn appël höbs gëkadzjæld en di-j appëlësjujfkës höbs laote druuëge, höbste kadzje vuur kadzjévlaaj te make.

kallëbas (m.; -se; -béske) [Lat. *capax* (inhoudend), Kil. *kabas* (korf), Fr. *cabas* (mandje, boodschappentas (zonder sluiting)), *calebasse* (plantk. kalebas)], kalbas; 1 boodschappentas: nao de mert goeën wieë noeëts vuur hón(d)smerëlle (vruchteloos) en vandaag höbbe wieë 'ne kallëbas eieërprówmme, ringëllotte (Reine Claude, soort groene pruimen) en hón(d)skloeëte (Belles de Louvain = dubbele bakpruimen) mëtgebrach, want wieë goeën prówmèn inmake; 2 schooltas: tón oos kleikèn(d)sj in 't ieerste kléske zoeët, vroeëg iech miech aan de sjoëliport dèk aaf woe di-j weustigge kallëbasse mèt di-j kiendsjës naotów ginge.

kammëzaol (m.; -e; -zäölke), 1 [Laat-Latijn *camisia*, It. *camiciula* (flanellen hemd), Fr. *camisole* (mouwloos hemdje), Hd. (veroud.) *Kamisol*], zjielee(ke); vestje, kamizool, jakje: trèkstèn (trukstèn) e maesje tieëge de kammëzäölke, dén hulstèn 't good strang tieëge diech aan; 2 (uitdr.) houwstèn 'ne bufstök van 'nèn hawve killoo in d'ne kammëzaol, dén sjrókstèn of wirkste dae wi-j 'ne wouf nao bènne, waat we 'slènje' neume.

karrësèl (v.; -le; -ke) [It. *carosello*, Fr. en Eng. *carrousel*, Hd. *Karussell*], paerdsjësmuuële, paerdsjësarrësèl; paardjesmolen, draaimolen, carrousel, mallemlen met o.a. houten paarden: dènk gieë d'r nog waal ins aan trök wi-j ówtgëlaote gieë oppe kirmis es kien(d)sje van e jaor of vi-jf woëert in de karrësèl mèt häör ottookës, böskës, vleeëgmësj-i-jnkës, paerdsjës mèt of zóngër wieëgëlkës, brómmërs en fitskës, vuur nog te zwi-jgèn uuver de póws (zie ald.).

Naschrift

- 1 M.b.t. een kleine honderd lemmata uit onze DGMD lichtte Martin Boonen uit de akten, registers, oorkonden, bescheiden of andere geschreven stukken van het Maaseiker archief zinsneden of syntagma's, die ofwel het Maaseiker equivalent uit de 17de of 18de eeuw of het analoge Vroeg-Nieuw-Nederlandse (1500-1700) woord bevatten. In de etymologie van het betreffende vocabulaire maakte ik – met Martin zijn toestemming – van deze data dankbaar gebruik. In de lemmata hierboven komt daarvan geen voorbeeld voor.
- 2 Hoewel in het 'Limburgs Etymologisch Woordenboek' van Dr. Frans Debrabandere nauwelijks of geen Maaseikers voorkomt, is zijn boekwerk bijzonder bruikbaar voor wie zich voor de Limburgse dialecten interesseert. Dit boeiende werk is in 2011 uitgegeven bij 'Davidsfonds Uitgeverij'.
- 3 Met uw eventuele op- of aanmerkingen kunt u terecht bij de schrijver, Theo Kees, bij één van zijn medewerkers, Martin Boonen, Mady Colson, Wim Corstjens en Tony Van Wijck, of bij de correctoren, Jaak Bergers (aspect Duits) en Marcella Raets.

Bestel vandaag nog uw abonnement 2015

167

Gebruik bijgaand stortingsformulier of doe het digitaal.

Slechts €12 voor het binnenland,
€16 voor de rest van Europa of
€20 voor de rest van de wereld.

Een steunabonnement van € 25
(of meer) is natuurlijk welkom.

Het standbeeld van de gebroeders Van Eyck, gezien door Johannes Gessler in 1864

168 Marcel Hendrickx† & Stan Hendrickx†

Fig. 1. Johannes Wilhelmus Hubertus Gessler (Maaseik 9 juli 1804 - 9 april 1869), ca. 1860

In dit tijdschrift werden reeds meermaals bijzonderheden vermeld in verband met het standbeeld van de gebroeders Van Eyck op de Markt. Met het nu volgende willen we hier nog een klein detail aan toevoegen. Architect Karel Gessler (Maaseik 1887-1937, cf. Coenen 1937-1938, Boonen 2010) kopieerde eertijds eigenhandig een door hem bewaarde brief van zijn grootvader Johannes Gessler (Maaseik 1804-1869, cf. Godelaine & Hendrickx 2012) (Fig. 1) met een eigenaardige en niet erg vleiende beschrijving van het standbeeld (Fig. 2).²

Johannes Gessler, in het dagdagelijkse leven Jan of Jean, was politiek actief en werd op 25 oktober 1842 gekozen tot gemeenteraadslid, maar de nieuwe raad werd pas geïnstalleerd op 10 januari

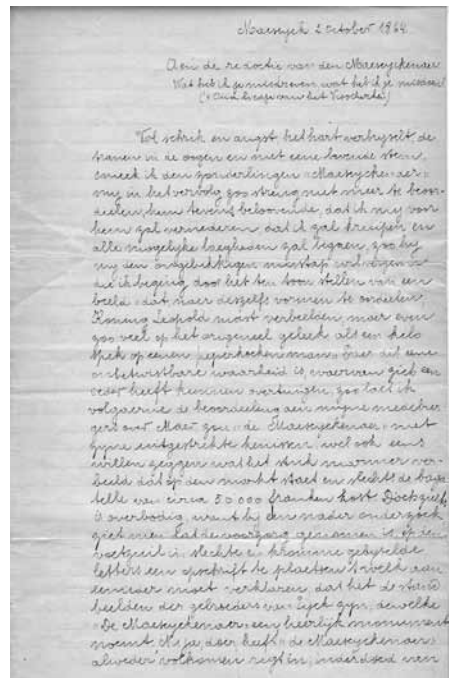

Fig. 2. Eerste pagina van een brief van Johannes / Jan Gessler aan De Maeseckenaer, 2 oktober 1864 (kopie door Karel Gessler, begin 20ste eeuw)

1843 (Hanson 1994: 3). Op dat ogenblik bestonden te Maaseik geen echte politieke partijen, maar het is duidelijk dat Gessler tot de katholieke burgerij behoorde en hij zal later ook lid zijn van de katholieke partij. Bij de verkiezingen van 22 augustus 1848 werd hij herkozen en op 30 augustus tot schepen benoemd (Hanson 1994: 8). Maar tijdens de verkiezingen van 31 oktober 1854 leed het zetelende gemeentebestuur een zware nederlaag, vooral omwille van een insequent onderwijsbeleid. Zowel burgemeester Jean Jacques Wouters (Maaseik 1809-1887, burgemeester 1848-1854) als eerste schepen Gessler werden niet herkozen (Hanson 1994: 12-13). Gessler bleef echter wel politiek actief en zette zich fel af tegen de liberale burgemeester Herman Simon Jacques Schoolmeesters (Maaseik 1818-1872, burgemeester 1854-1872) in de discussie over de plaatsing van het standbeeld van de gebroeders Van Eyck. Gessler en zijn katholieke medestanders wilden de eikenboom die centraal op het marktplein stond, behouden als symbool van de stad en het standbeeld elders op de markt plaatsen (Lemmens 2012). De discussie werd bitsig gevoerd en in de lokale liberale krant *De Maeseyckenaer* werd Jan Gessler "Wauwel Jan" en "de Pruis" genoemd. Het laatste omwille van zijn in Bellheim geboren vader Martinus Gessler³ (Godelaine & Hendrickx 2012).

In juli 1864 publiceerde *De Maeseyckenaer* drie weken na elkaar⁴ telkens een brief van Gessler, waarin deze onder meer stelde dat het standbeeld esthetisch niet geweldig was en in brons had moeten uitgevoerd worden in plaats van in marmer. Het belangrijkste punt van zijn kritiek was echter dat de opdracht werd toegekend zonder openbare wedstrijd, zoals hij reeds een jaar vroeger aan de burgemeester had voorgesteld. Dit zou volgens Gessler een beter kunstwerk aan een lagere prijs hebben opgeleverd.⁵ *De Maeseyckenaer* reageerde erg schamper door te stellen

dat Jan Gessler geen kunstcriticus was en dat hij in gebreke bleef als Maaseikenaar. Op de kern van de zaak werd echter niet ingegaan en toen Gessler bleef aandringen, werd als reactie op de derde brief enkel gesteld dat "*den Maeseyckenaer zich in het vervolg zal onthouden van nog iets meer van zyne schriften op te nemen, want die flauwen, kinderachtige babbel verveelt onze lezers sedert lang*". Daarna viel de discussie stil.

Als reactie op de beschuldiging geen goed Maaseikenaar te zijn, hing Gessler voor de inhuldiging van het standbeeld van de gebroeders Van Eyck door Leopold I aan zijn huis een huldegedicht op met een ironische verwijzing naar de Duitse afstamming van zowel hemzelf als koning Leopold I. Maar hij versierde zijn huis in de Bleumerstraat nr. 7 (Fig. 3) niet

169

Fig. 3. Bleumerstraat 7, (intussen afgebroken) woonhuis van Johannes Gessler, nadien van zijn schoonzoon dr. Moors. Foto Vandewinkel 1970 (Documentatiecentrum)

alleen met dit gelegenheidsgedicht, maar ook met een portret van Leopold I. Beiden waren op een transparant gemaakt en ieder achter een raam opgesteld dat verlicht werd als onderdeel van de "illuminatie" voor de inhuldiging van het standbeeld. In haar uitgave van 24 september 1864, drie weken na de inhuldiging, ging *De Maeseyckenaer* uitvoerig in op de versiering die Gessler had aangebracht. Het weekblad triomfeerde na de inhuldiging door Leopold I en wilde blijkbaar nog enkele openstaande rekeningen vereffenen. Na het laatste deel van de redevoeringen bij de inhuldiging en de benoeming van burgemeester Schoolmeesters tot ridder in de Leopoldsorde was er nu voldoende ruimte in de vier-paginakrant om een frontale aanval tegen Gessler te lanceren. Hierbij werd zowel het gelegenheidsgedicht als het portret van Leopold I belachelijk gemaakt met erg persoonlijke beledigingen. Het portret leek volgens de krant *"evenveel op het origineel als een kilo spek op eenen peperkoeken man"*.

Het gelegenheidsgedicht werd reeds gepubliceerd in dit tijdschrift (Godelaine & Hendrickx 2012: 177) maar gemakkelijks halve herhalen we de tekst hier, zoals hij in *De Maeseyckenaer* (24-09-1864) gepubliceerd werd:

Hij kan geen Maeseycker hart hebben, dat oud styfkoppig Pruisisch bloed komt nog altyd by hem boven.

(Maeseyckenaer, 2 July 1864).

*Men zegt mij Pruis, 't is eene logen,
Die 't lasterblad heeft uitgespogen;
Ik ben een Belg, en myne wooning,
Groet by dit feest der Belgen Koning;
Want ik bemin hem als een Belg,
Als is hy dan een Pruische telg;
Ik groet dan Vorst en zyne Zonen
De troonvorstin, wier aders 't bloed
Der Duitschen Vorsten verwt; ik groet
Den Duitschen stam die zy kan toonen,*

*Ik groet den Vorst, ik groet zyn huis,
Maeseyckenaer zoo spreekt de Pruis
Leve de Koninklyke Familie !*

*De Maeseyckenaer beschouwt het als "het doorslaende bewys van kortzichtigheid en geringe fyngvoeligheid van derzelver uitkramer" en stelt voor om het gelegenheidsgedicht te vervangen door: Hier woon ik, Wauwel Jan, die geen centiem wou geven
Tot luister van het feest door elk zoo hoog verheven,
Styfkoppig steeds van aerd, doe ik myn eigen zin,
En waerom niet ? ik vind daer niets opvallends in,
Ook keur ik alles af wat niet komt uit myn brein
Denn stehts bin ich ein Preusz, und wille in Pruisze sein.*

Aangezien *De Maeseyckenaer* geen brieven van Gessler meer wilde opnemen en zij op dat moment de enige krant van de stad was, liet Gessler als reactie een pamflet drukken. Hiervan zijn voorzover we weten geen exemplaren bewaard gebleven, maar het is deze tekst die door Karel Gessler meer dan 100 jaar geleden overgeschreven werd. In het pamflet d.d. 2 oktober 1864 richt Gessler een ironische smeekbede aan de redactie van de krant en vraagt om hem in het vervolg niet meer zo streng te beoordelen en hem de ongelukkige misstap te vergeven, die hij beging *"door het tentoonstellen van een beeld dat naer deszelfs vormen te oordeelen Koning Leopold moest verbeelden, maer even zoo veel op het origineel geleek als een kilo spek op eenen peperkoeken man. Daer dit eene onbetwistbare waarheid is, waarvan zich een ieder heeft kunnen overtuigen, zo laet ik volgaerne de beoordeeling aen mijne medeburgers over."*

Dat Gessler echter op zijn tenen getrapt was, blijkt duidelijk uit het vervolg van het pamflet waarin hij een kritische beschouwing geeft over de esthetische waarde van het pas ingehuldigde

standbeeld (Fig. 4).

“Maer zou ‘De Maeseyckenaer’ met zijne uitgestrekte kennissen wel ook eens willen zeggen wat het stuk marmere verbeeldt dat op den markt staet en slechts de bagatelle van circa 50000 franken kost. Doch zulks is overbodig, want bij nader onderzoek, ziet men dat de voorzorg genomen is, op den voetzuil in slechte en kromme gebeitelde letters een opschrift te plaetsen ‘t welk aan eenieder moet verklaren, dat het de standbeelden der gebroeders Van Eyck zijn, dewelke ‘De Maeseyckenaer’ een heerlijk monument noemt. Nu ja, daer heeft ‘de Maeseyckenaer’ alweder volkomen regt in, inderdaed van welken kant men het ook betracht, is het grootsch en boeit het de aendacht van den aenschouwer (hetgeen dan ook van een monumenteel werk vereischt wordt). Van den kant der

Fig. 4. Het Van Eyckstandbeeld in 1864, ten tijde van de inhuldiging

Bleumerstraet gezien, is het zoo schoon gearrangeerd, zijn de lijnen zo grootsch en monumenteelsch, dat de aenschouwer als verslagen blijft staen, bij het aenzien van een soort van over de ooren getrokken slaepmuts, eenen uitgestrekte arm en wat regte en stijve plooyen. Uit de Hepperstraet komende, is een distileerglas het voorwerp dat het meest de aendacht trekt, daerbij groote plooyen zonder karakter en een mouw waer geen arm in te ontdekken. Komt men nu echter uit de Boschstraet, dan is het geheel anders. Op het eerste gezicht kan men zich slecht rekenschap geven van hetgeen men ontwaert, doch na eenige minuten onderzoek, ziet men een oventje, den achterkant van een paneeltje, eene palette waerop de verw aen den linkerkant ligt; (dit was mogelijk in de eeuw der van Eycken het gebruik), dan ziet men nog een soort van tulband die de helft van Hubrechts kop verbergt. Eindelijk komen wij aen den voorkant, daer zijn alle de schoonheden aen gevoel, lijnen en uitdrukking verzameld. Bij den eersten oogopslag begrijpt men, dat men de uitvinding van de olieverwschildering heeft willen verbeelden en dat Jan die aen zijnen broeder komt mededeelen; ‘t is zeker daarom dat hij het tafereeltje, met de nieuw ontdekte manier vervaerdigd bijna achter den rug houdt. Men zou ook kunnen gelooven, dat Hubrecht een hardnekkige conservateur zijnde, Jan, met den uitgestrekte arm eene oorvijg wil toereiken, indien hij zich niet gauw met zijne nieuwigheid van kant maekt. Verder teekenen zich overal, onder de dikke plooyen van het kleedsel, de vormen van het lichaam wonder goed af, o ja, nog veel beter als bij menige van die Onze lieve Vrouw beeldekens, die ons van Kevelaer toekomen.” Gessler ondertekende zijn schrijven met “een stijfkoppige Pruis”.

Hierop kwam vanzelfsprekend weer een reactie van *De Maeseyckenaer* (8 oktober 1864), waarin Gessler andermaal werd aangepakt. Ook de daaropvolgende weken werd regelmatig teruggekomen op het portret van Leopold I, met een

laatste, uitgebreide aanval op 24 december 1864.

Laat ons even ingaan op de door Gessler geformuleerde esthetische kritiek aangaande het beeld dat gemaakt werd door de in zijn tijd erg gekende en gewaardeerde Leopold Wiener (Venlo 1823 - Brussel 1891). Hij was in de eerste plaats bekend als ontwerper van het merendeel der Belgische munten, geslagen onder Leopold I en II (Alvin 1892-1893). Wiener heeft tijdens zijn loopbaan echter weinig monumentale werken gemaakt. Zijn stijl was volledig aangepast aan het werken op kleine oppervlakken. Dit uit zich in het standbeeld te Maaseik, waarvoor hij een model maakte dat door steenkappers werd omgezet in het beeld dat nu het marktplein siert (Moors 1992). Het model is ongeveer 175 cm hoog en de uitvergroting ervan zorgde ervoor dat de uitwerking van het standbeeld zelf geen kleine details bevat. Dit valt vooral op door het relatief beperkt aantal plooien in de kleding van Jan en Hubert Van Eyck. Heden ten dage wordt het nogal sobere karakter van de kleding over het algemeen gewaardeerd, maar dit was in het midden van de 19de eeuw minder evident. Een kunstenaar werd toen nog verondersteld zijn vakmanschap te tonen door kleding uit te werken met een ingewikkeld plooien spel. De kritiek op het nagenoeg volledig afwezig zijn van anatomische details past eveneens in de gangbare esthetische opvattingen uit die tijd. Het door de meeste kunstenaars in die periode geprefereerde academisme evenals het sociaal vooruitstrevendere realisme legden beide sterk de nadruk op de anatomische weergave. De anatomische weergave van de klassieke Griekse beeldhouwkunst gold hierbij als het ideaal. Ter verdediging van Wiener dient echter gezegd te worden dat deze zich geïnspireerd heeft op de schilderkunst uit de tijd van Van Eyck, waar anatomische details slechts een ondergeschikte rol speelden. De personages op schilderijen uit de 15de

eeuw zijn meestal gekleed in luxueuze gewaden gemaakt van zware en dure stoffen, die geen plooien kunnen hebben in de door Gessler gewenste stijl.

De *Maeseckykenaar* (8 oktober 1864) zag in Gesslers kritiek op anatomie en kleding het bewijs dat *"Jan is van meening dat de Van Eycken spanbroeken zouden gedragen hebben en geene wyde deftige toga's. Jan schynt een liefhebber te zyn van dikke kuiten want hy klaegt dat die der Van Eycken onder den lange toga der 14 eeuw verborgen zyn Manneken-pis te Brussel bevat hem beter."* Dit soort reactie is typisch voor de manier waarop de woordenstrijd gevoerd wordt. De discussie wordt nagenoeg nooit inhoudelijk gevoerd, maar telkens opnieuw wordt via verdraaiingen geprobeerd om de tegenstander belachelijk te maken.

Enkele details van Gesslers kritiek behoeven enige nadere uitleg. Met de "slechte en kromme letters" verwijst hij naar de neogotische letters van het opschrift op de sokkel van het standbeeld. In de 19de eeuw werd veel belang gehecht aan de sierlijkheid van het schrift en blijkbaar kon Gessler de hoekige letters niet in overeenstemming brengen met wat voor hem een keurig verzorgd schrift moest zijn. Wiener wilde met dit lettertype natuurlijk naar de middeleeuwen verwijzen en de kritiek van Gessler komt daarom een beetje kinderachtig over. Met zijn opmerking over de plaats van de verf op het schilderspalet wil Gessler erop wijzen dat wanneer men een schilderspalet in de hand houdt, de verschillende kleuren verf aan de rechterkant gelegd worden en in het midden en het linkerdeel van het palet gemengd worden. De kritiek slaat op het palet dat Hubert Van Eyck in de hand houdt, niet op het palet dat aan de voeten van Jan Van Eyck ligt. Deze keer heeft Gessler wel gelijk, al gaat het om een moeilijk op te merken detail.

De meest terechte opmerkingen die door Gessler naar voren gebracht worden, betreffen de uitwerking van de lichaamshoudingen en het verhalende element in het Van Eyckstandbeeld. Het beeld moest een eerbetoon zijn aan de uitvinder van de olieverf, waarvoor Jan Van Eyck in de 19de eeuw nog vaak aanzien werd, alhoewel in de tweede helft van de 18de eeuw reeds duidelijk was dat de geschiedenis van de olieverf veel verder terugging in de tijd (Effmann 2006: 18). Daarom stelde Wiener Jan Van Eyck voor, terwijl hij zijn broer Hubert van het voordeel der olieverf overtuigt. Hiervoor houdt hij een paneeltje in gotische stijl vast waarop onderaan “*Als ich can*” te lezen valt. Dit motto van Jan Van Eyck vinden we onder andere terug op zijn (vermoedelijk) zelfportret dat men nu in *The National Gallery* te Londen bewonderen kan. Bovenaan is het paneeltje bekroond met een bladmotief waarop de hand van Jan Van Eyck rust. Deze bijkomende versiering heeft echter geen enkele band met de laatmiddeleeuwse schilderkunst, maar past goed in de populair-decoratieve patronen van de 19de eeuw. Naast het paneeltje als symbool voor schilderkunst probeerde Wiener door toevoeging van een oventje met een distilleerkolf ernaast naar olieverf te verwijzen. Het “geheim” van de verf die Van Eyck zou gebruikt hebben, kreeg veel aandacht in de 19de eeuw. De specialisten uit de tijd gingen ervan uit dat de schitterende kleuren enkel konden bekomen worden door het toevoegen van harsen en vervliegende olies. Volgens de gangbare theorieën uit het midden van de 19de eeuw was het hiervoor noodzakelijk om lijnzaadolie, die de basis vormt voor olieverf, te koken en te vermengen met de andere ingrediënten (Effmann 2006: 18-19). Vermoedelijk heeft Wiener in deze theorieën de inspiratie gevonden om een oventje en een distilleerkolf als typische benodigdheden voor de “ontdekking” van de olieverf af te beelden (Fig. 5). Maar het zou ook kunnen dat Wiener het

173

Fig. 5. Detail van het Van Eyckstandbeeld

distilleren van terpentijnolie in gedachten had, want dit werd in de 19de eeuw zeer veel gebruikt om olieverf te verdunnen. Het is echter niet zeker dat Van Eyck terpentijnolie gebruikte. Een verwijzing ernaar in het standbeeld zou enkel iets zeggen over de olieverf uit de tijd van Wiener en niet over het materiaal dat Van Eyck gebruikte. Hoe het ook is, de elementen die het verhaal over de “ontdekking van de olieverf” moesten verduidelijken, namelijk het paneel, het oventje en de distilleerkolf zijn op een eigenaardige manier geïntegreerd in het standbeeld. Ze worden echter niet rechtstreeks betrokken in het betoog van Jan Van Eyck en hierdoor ontbreekt de narratieve eenheid. Hij geeft helemaal niet de indruk over het paneel te praten en de andere elementen zitten zelfs achter beide personages verscholen. De vrij onhandige manier waarop Wiener deze attributen heeft verwerkt, kan zeker verklaard worden door het feit dat hij gewoon was in de voor munten gewenste emblematische traditie te werken, waarbij verhalende elementen

nagenoeg altijd vermeden worden. Ook in het standbeeld te Maaseik heeft Wiener gekozen voor zijn vertrouwde manier van werken en tracht hij de personages voor te stellen als tijdloze helden en niet als anekdotische mensen van vlees en bloed. Maar Gessler heeft zeker een punt als hij de plaatsing van de attributen bekritiseert.

Gessler bespreekt het standbeeld vanuit het gezichtspunt van de vier hoofdstraten die op het marktplein uitgeven. En alhoewel hij het niet expliciet verwoordt, heeft hij het moeilijk met de vier totaal verschillende aanzichten die het standbeeld daarbij biedt. In feite is dit het meest fundamentele probleem van het kunstwerk. Wiener heeft amper rekening gehouden met het feit dat het beeld in het midden van een plein moest komen te staan. Zijn hele oeuvre stond in functie van het zoeken naar het ideale beeld in het kleine, ronde, platte vlak van munten en medailles. Hij was niet gewoon om met volumes te werken en zeker niet om een beeld te beschouwen als iets dat vanuit verschillende gezichtspunten toch een eenheid zou moeten vormen. Uiteindelijk kan men het Van Eyckstandbeeld enkel frontaal benaderen als men een zinvol beeld wil bekomen. Het is eigenlijk een beeld om tegen een achtergrond te plaatsen. De zichten naar de zijanten en de achterkant laten zelfs niet toe om te zien wat het onderwerp van het beeld is.

Gessler is ook erg kritisch voor de hoofddeksels van de gebroeders Van Eyck. Hiervoor heeft Wiener beroep gedaan op de portretten van de beroemde broers die reeds in 1572 door Dominicus Lampsonius (Brugge 1532 - Luik 1599) opgenomen waren in *Pictorum aliquot celebrium Germaniae inferioris effigies*. In dit boek met portretten van kunstenaars uit de Nederlanden in chronologische volgorde nemen Hubert en Jan Van Eyck (Fig. 6-7) respectievelijk de eerste en de tweede

Fig. 6. Dominicus Lampsonius, *Pictorum aliquot celebrium Germaniae inferioris effigies*, Antwerpen 1572, n° 1: Huberto ab Eyck, Ioannis fratri; pictori [Hubert Van Eyck, broeder van Jan, schilder]

plaats in waardoor hun reputatie als "grondleggers" van de schilderkunst duidelijk wordt gemaakt (Filedt Kok 2012).⁶ Het boek kende een ruime verspreiding, want het werd uitgegeven door Volcxken Dierix, weduwe van de humanist Hieronymus Cock (Antwerpen 1518-1570), die bij zijn dood de belangrijkste uitgever van Noord-Europa was. De portretten van Jan en Hubert Van Eyck uit 1572 zijn gebaseerd op een verondersteld zelfportret van Jan Van Eyck op het Lam Gods (Fig. 8).

In het paneel De Rechtvaardige Rechters kijkt één enkele ruiter recht naar de toeschouwer en het is inderdaad goed mogelijk dat het hier om een zelfportret

Fig. 7. Idem, n° 2: Ioannes ab Eyck pictor
 [Jan Van Eyck, schilder]

Fig. 8. Jan Van Eyck (kopie Van der Veken),
 detail van De Rechtvaardige Rechters

gaat. De ruiter erachter lijkt iets ouder in leeftijd en wordt van in de 16de eeuw beschouwd als een portret van Hubert Van Eyck, de oudere broer. Wiener maakte dus gebruik van portretten, die reeds lang voor zijn tijd beschouwd werden als die van de gebroeders Van Eyck. Of hij dit deed aan de hand van de originele uitgave uit 1572 of één van de talloze herdrukken en herwerkingen die tot in de 19de eeuw het licht zagen, kunnen we niet nagaan. Wanneer we echter iets meer in detail de hoofddekselfan het standbeeld (Fig. 9) vergelijken met het *Pictorum* en De Rechtvaardige Rechters blijkt vooral bij de voorstelling van Hubert Van Eyck dat het standbeeld nauwer aansluit bij het schilderij dan bij het *Pictorum* portret. Het lijkt evident dat Wiener zich voor een aantal details rechtstreeks geïnspireerd heeft op het

Fig. 9. Detail van het Van Eyckstandbeeld

schilderij. Dit is echter minder vanzelfsprekend dan het lijkt. Toen Wiener het standbeeld maakte, bevond het paneel met De Rechtvaardige Rechters zich in de Gemäldegalerie te Berlijn. Als Wiener niet in Berlijn is geweest, kan hij natuurlijk altijd de kopie op ware grootte van Michiel Coxcie in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België te Brussel gezien hebben of een kopie op kleine schaal in het Koninklijke Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen. Wiener volgt dus vrij strikt de historische voorbeelden en Gessler slaat de bal dan ook behoorlijk

mis met zijn opmerkingen over de hoofddeksels van de gebroeders Van Eyck.

Aan het einde van zijn betoog vergelijkt Gessler het standbeeld met bidprentjes van O.L.Vrouw van Kevelaar (Fig. 10). Dit bedevaartsoord was uiterst populair in de 19de eeuw en de bidprentjes kenden een ruime verspreiding. Op de prentjes wordt Maria onveranderlijk frontaal voorgesteld met kleding waarin bijna geen plooijtje te bespeuren is en die zeer onrealistisch overkomt. Gessler zag in deze voorstellingen, die iedereen kende, een ideale mogelijkheid om het frontale en starre van het Van Eyckstandbeeld op humoristische wijze mee te vergelijken.

176

De kritiek van Gessler vertrekt vanuit een 19de-eeuwse, academische opvatting over kunst, met duidelijk uitgesproken

Fig. 10. Bidprentje van het genadebeeld van Kevelaar

schoonheidsidealen. Deze vinden hun oorsprong in de bewondering voor de klassieke oudheid en de herinterpretatie ervan tijdens de renaissance en de daaropvolgende periodes. De nadruk ligt daarbij op anatomisch correcte weergave van houdingen en de suggestie van bewegingen. Wiener vertrekt echter vanuit het statische beeld van de laatmiddeleeuwse schilderkunst, zoals die door Van Eyck en anderen werd toegepast. Of Wiener dit opzettelijk gedaan heeft of dat het een gevolg is van zijn plechtstatige, bewegingloze beeldtaal die hij ontwikkelde als medailleur, blijft een open vraag. Maar uiteindelijk is de werkelijke reden voor Gesslers ironische reactie natuurlijk niet zozeer een esthetische afkeuring van het beeld, maar wel zijn politieke afkeer voor wat het beeld in 1864 te Maaseik betekende. Het liberale dagblad *De Maeseyckenaer* had in Gesslers niet al te geslaagde portret van Leopold I de kans gezien om een politieke tegenstander in het belachelijke te trekken. Gessler op zijn beurt probeerde het standbeeld der gebroeders Van Eyck als liberale paradepaardje te ridiculiseren. Alhoewel stevige taal langs beide kanten niet geschuwd werd, mag toch gesteld worden dat Gessler nog een beetje niveau probeerde te brengen in zijn discours, terwijl *De Maeseyckenaer* liefst zo schofferend mogelijk wil overkomen, op een manier die hedendaagse politieke discussies uiterst sereen en waardig laat lijken.

Het verhaal krijgt nog een eigenaardig staartje. In haar uitgave van 25 februari 1865 vermeldt *De Maeseyckenaer* een brief/pamflet van Charles (Karel) Gessler,⁷ zoon van Jan Gessler en in de daaropvolgende weken ontspint zich een hevig dispuut. We gaan hierop niet in detail in, maar Charles heeft zich blijkbaar in de discussie gemengd en volgens *De Maeseyckenaer* zou hij de bewuste kritiek op het standbeeld hebben opgesteld in plaats van zijn vader. Dit zou goed

kunnen, want Charles was op dat ogenblik afgestudeerd aan de Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen en trachtte zich een naam te verwerven als kunstenaar. Een chronische oogziekte zou hier echter vanaf 1870 een voortijdig einde aan maken. De opleiding aan de Antwerpse academie was erg traditioneel en de kritiek op het standbeeld past hierin erg goed. Jan Gessler zal op zijn minst overlegd hebben met zijn zoon. De reactie van De Maeseckenaer (18 maart 1865) is op het gebruikelijke “niveau”: “Bemoeit u voortaan met geene zaken meer die uw verstand te boven gaan; keert terug tot uwe oude dagelijksche gewoonte, en besteedt uwen ledigen tijd, met u in het een of ander koffijhuis (sans gêne) op uw gemak, op twee of drie stoelen neder te leggen, om uw pintje fero of bier aangenaam uit te slurpen, gelijk eenen waren luijen schilder”. Uiteindelijk beweert *De Maeseckenaer* (8 april 1865) zelfs dat het fameuze portret van Leopold I door Charles Gessler geschilderd werd en niet door zijn vader. Deze nogal doorzichtige poging om Charles als kunstenaar te kleineren, berustte echter op niets.

Einde april 1865 viel de discussie tussen de Gesslers en *De Maeseckenaer* (eindelijk) stil. Maar het standbeeld bleef ook na de inhuldiging geruime tijd onderwerp van discussie in de Maaseiker politiek. Enkele jaren na de inhuldiging waren er nog steeds hevige polemieken over in de lokale pers, waaruit bleek dat de oude wonden nog lang niet toegegroeid waren (Hendrickx 1996). De katholieke tegenstanders bleven hameren op de kostprijs van het standbeeld en de nefaste invloed ervan op de stadsfinanciën.

Bibliografie

- Alvin, F., 1892-1893. Léopold Wiener graveur en médailles et son oeuvre. *Revue Belge de Numismatique*, 48,4: 123-136, 285-300, 433-448; 49,1: 83-96.
- Boonen, M., 2010. Architect Gessler, een man met

- culturele relaties. *De Maeseckenaer*, 41,2: 106-109.
- Coenen, J., 1937-1938. Bouwmeester Karel Gessler. *Limburg*, 19: 148-153.
- Daniëls, G., 1948. Maaseiker epigrafie [in:] *Miscellanea J. Gessler*. Leuven: 335-347.
- Effmann, E., 2006. Theories about the Eyckian painting medium from the late-eighteenth to the mid-twentieth centuries. *Reviews in Conservation*, 7: 17-26.
- Filedt Kok, J. P., 2012. De vroegste gegraveerde schildersportretten uit 1572 [in:] Buijsen, E.; Dumas, C. & Manuth, V. (eds.), *Face Book - Studies on Dutch and Flemish portraiture of the 16th-18th centuries - Liber Amicorum presented to Rudolf E.O. Ekkart on the occasion of his 65th birthday*. Leiden - The Hague: 67-74.
- Gessler, J., 1918. *Généalogie de la famille Gessler et des familles alliées*. [manuscript]
- Godelaine, C., 1920. *Kunstschilder Karel Gessler 1834-1920*. *Limburg*, 2,4-5: 71-80.
- Godelaine, T. & Hendrickx, S., 2012. “Aan mijn teergeliefde moeder op deszelfs naamfeest”. *De Maeseckenaer*, 43,4: 171-178.
- Hanson, M.B., 1994. *Politiek Maaseik 1830-1914*. Maaseik.
- Hendrickx, M., 1992. *Kunstschilder Karel Gessler*. *Bibliografische gegevens*. *De Maeseckenaer*, 23,4: 235-236.
- Hendrickx, M., 1993. *Genealogie Gessler*. Oude foto van het gezin Johannes Wilhelmus Hubertus Gessler en Elisabeth Wilhelmina Hubertina Lersch. *De Maeseckenaer*, 24,4: 183.
- Hendrickx, M., 1996. *Correspondentie van Jan Van Eyck ! De Maeseckenaer*, 27,3: 132-133.
- Lemmens, W., 2012. *De gebroeders Van Eyck als inzet in een politiek conflict*. *De Maeseckenaer*, 43,1: 51-56.
- Moors, R., *Nog over Van Eyck*. *Merkwaardige ontdekking*. *De Maeseckenaer*, 23,1 (1992): 42-43.

Eindnoten

- Deze bijdrage werd door Marcel Hendrickx begonnen in 1999. Bijna 15 jaar na zijn overlijden in januari 2000 werd de tekst eindelijk afgewerkt. Dit was niet mogelijk geweest zonder de genereuze hulp van Wim Lemmens, waarvoor mijn hartelijke dank. Mijn dank gaat eveneens uit naar Rik Nulens die de foto van het huis in de Bleumerstraat bezorgde (fig. 3) [SH].
- Wat met de originele brief gebeurde, weten we niet. De kopie door Karel Gessler bevindt zich in de verzameling van Marcel Hendrickx.

3 Johannes Gessler was de zoon van Martinus Gessler (Bellheim 02-06-1777 - Maaseik 16-06-1849) en Joanna Cunegonde Huysmans (Peer 21-06-1768 - Maaseik 16-06-1849). De geboorteplaats van zijn vader was niet de enige band die Johannes Gessler met Duitsland had. Op 9 juni 1829 huwde hij te Aken met de jong overleden Sophia Hubertina Josephina Lersch (Aken 17-06-1812 - Maaseik 27-06-1840). Na de dood van Sophia Lersch huwde Gessler op 15 juli 1851 met de halfzuster van zijn eerste vrouw, Maria Elisabeth Wilhelmina Hubertina Lersch (Aken 28-09-1815 - Maaseik 02-07-1882). Het graf van Johannes [Jean] Gessler en Elisabeth Lersch bleef bewaard op het oude kerkhof van Maaseik.

4 De Maeseyckenaer, 1ste jaargang, nr. 20 (9 juli), nr. 21 (16 juli) en nr. 22 (23 juli) 1864.

5 Vele jaren werd het kernachtig samengevat door zijn zoon Charles Gessler (zie n. 7): "Voor het standbeeld stelde grootvader (Johannes Gessler) den prijskamp voor. Schoolmeesters moest echter Wiener hebben. Deze medailleur kende den koning en zou dezes tegenwoordigheid bij het inhuldigingsfeest bewerken. De sterrenregen zou dan volgen. Dit geschiedde inderdaad en Schoolmeesters werd gedekoreerd. Resultaat: gaat en ziet!" (Gessler 1918).

6 Alhoewel Hubert Van Eyck als eerste kunstenaar figureert in het Pictorum maakt het bijschrift onmiddellijk duidelijk dat hij in functie van Jan Van Eyck wordt opgevoerd en eigenlijk slechts als inleiding dienst doet.

7 Karel (Charles) Josephus Johannes Gessler (Maaseik 16-05-1834 - 17-04-1920) was de zoon van Johannes Gessler en Sophia Lersch (zie n. 3) (Godelaine 1920, Hendrickx 1992).

178

Steunabonnement 2015

Dankzij onze abonnementen en voornamelijk onze steunabonnementen kan de redactie ons blad blijven uitgeven zonder dat zij beroep moet doen op allerlei reclame.

Steunabonnement van € 25.

Dank bij voorbaat aan de milde gevers. Info: zie laatste pagina (binnenzijde omslag)

Hoe een grafsteen en een epitaaf (rouwbord) hun geschiedenis delen

Thérèse Godelaine

In verband met het artikel "Een grafschild van Eugenius de Bors d'Overen (1763)" in de vorige Maaseikenaar kregen we een telefoontje van Sylvester Colson uit Elen, die ons volgend verhaal vertelde.

Hij wist dat bij de kerk van Elen een omvangrijke grafsteen had gelegen op naam van Eugenius Josephus de Bors d'Overen. De steen verdween, "gepikt" zegt Sylvester, die deze diefstal niet kon verkroppen en alles in het werk stelde om de steen, die hoorde bij de geschiedenis van Elen, terug te vinden. Tot grote genoegdoening van de heer Colson werd de steen teruggebracht. Inderdaad, de namen op het rouwbord en op de grafsteen klopten. Het grote verschil zat in de data. En wat blijkt? De sterfdatum op de epitaaf, 1763, is gelijk aan het geboortjaar van de tweede Eugenius Josephus de Bors d'Overen. Deze grafsteen verwijst nu naar de kleinzoon.

Op de teruggevonden grafsteen lezen we:

Ici repose le corps de messire Eugène Jozef François Ghislain de Bors d'Overen né à Malines le 30 avril 1763 et pieusement décédé à Sipernau le 11 juillet 1838. Priez pour son âme.

In het Nederlands dus:

Hier rust het lichaam van edele heer Eugenius Jozef Franciscus Ghislain de Bors d'Overen geboren te Mechelen op 30 april 1763 en godvruchtig overleden te Sipernau (dat is de naam van het kasteel te Elen) op 11 juli 1838. Bidt voor zijn ziel.

De Tien Geboden voor Vrouwen in 1926

Martin Boonen

Ongelooflijk maar waar: in 1926 verscheen in het *“Limburgsch Volksblad. Katholiek weekblad voor alle standen”* volgend artikel, waarvan de tekst hier ongewijzigd en woordelijk is overgenomen. Sommige lezers zullen de inhoud alleen maar lachwekkend vinden, maar dat was voor de schrijver van toen zeker niet de bedoeling. Hij predikt de onderdanigheid en de dienstvaardigheid van de vrouw als haar heilige taak. Van emancipatie van de vrouw was er een eeuw geleden nog geen sprake in het landelijke en christelijke Limburg.

De Tien Geboden voor Vrouwen

Daar zijn nog 10 geboden voor vrouwen ofschoon Mozes deze niet op twee stenen tafelen van God heeft ontvangen. Toch is het onderhouden van deze geboden verplichtend en moet ze daarnaar ten volle leven. Luister eens:

1. Bereid uw man 'n zindelijk en gezellig huis, dan gaat hij niet naar de herberg.
2. Wees zelf altijd vriendelijk, 't zonnetje in huis.
3. Als uw man thuis komt, plaag hem dan niet aanstonds door uw gepraat over allerlei kleine huiselijke zorgen.

4. Zorg dat het eten klaar is als hij thuis komt.
5. Kook goed, want als het eten thuis niet smaakt, smaakt het drinken in de herberg des te beter.
6. Toon belangstelling voor alles waar uw man belang in stelt en naar wat hij U vertelt.
7. Mocht het eens gebeuren dat uw man dronken thuis komt, dan zwijg! zwijg ! Eerst als hij nuchter is geworden, breng hem dan zijne fout onder het oog... maar met geduld.
8. Is uw man dronkaard, tracht hem met goedheid tot onthouding over te halen. Dan vooral dienen de vorige geboden stipt onderhouden te worden en bij geduldige aanhouding en gebed zult gij overwinnen.
9. Geef uw kinderen in alles het goede voorbeeld, zorg er ernstig voor dat hun opvoeding goed is anders zult gij u later wellicht moeten beklagen over het verzuim uwer plichten ten opzicht van uw kinderen.
10. Draagt de kruisjes die God u mocht verzenden met volhardend geduld. Immers wat God doet is welgedaan. Hij weet het beste wat goed voor ons is.

Tot daar dit oerchristelijk schrijfsel van nog geen eeuw geleden in de Vlaamse pers uit 1926, een historisch documentje voor de mentaliteitsgeschiedenis van die dagen. Een kwarteeuw vroeger manifesteerde in de Londense straten Miss Pankhurst met haar *“suffragettes”* voor meer politieke inspraak, respect en stemrecht voor de vrouw. Maar 100 jaar geleden werd in onze contreien uitsluitend onderdanigheid geëist.

De beiaard speelt zo schoon hij kan...

180 *Martin Boonen*

Al meer dan een kwart eeuw buitelen de blijde klanken van het Maaseiker klokkenspel vanuit de stadhuistoren over de daken van onze stad. De enkele zwartkijkers die in 1988 meenden dat hun ochtendslaap of hun middagdutje door het gebeier zou gestoord worden, hebben ondertussen alle rancunes afgezworen. En moest er uit diezelfde hoek toch nog een klacht komen, dan kan men nog altijd vragen enkele slaapverwekkende wiegeliedjes voor het gestoorde middagdutje op het programma te zetten. Wij kunnen de heer Van Bree, die de melodietjes inspeelt, enkel gelukwensen over de leuke wijze waarop hij de keuze van zijn muziek aanpast aan het seizoen of aan de feestdagen.

Maar blijkbaar is deze maatregel niet nodig, want iedereen vindt onze beiaard een verrijking voor de stad. De vele zomerse bezoekers die op een marktterras van een drankje, van het uitzicht op de prachtige gevels en van de zon genieten, worden om het half uur verwend door de speelse klanken van het klokkenspel.

Het initiatief een stadsbeiaard te installeren, werd gelanceerd door de heer Martin Slangen, voorzitter van het Davidsfonds, en dankzij de inzet van de Culturele Raad kende het voorstel al vlug heel wat succes en ontstond er een prachtige samenwerking van Maaseiker particulieren en verenigingen, die voor de nodige financiën zorgden. Op 16 december 1988 kon de Maaseiker stadsbeiaard plechtig in gebruik worden genomen.

Voor de realisatie van het initiatief was natuurlijk heel wat financiële steun, zowel van particulieren als van verenigingen, nodig, want aan het vervaardigen van de reeks klokken en de technische installatie was vanzelfsprekend een behoorlijk prijskaartje verbonden. Peters en meters van de beiaard waren; Marec, N.V. Mefil, Stad Maaseik en de politieke formatie ZO Maaseik. Als particulieren waren er de firma's Baeten-Budé, Bets, Bram Dekker, Gielen-Lambrechts, Janssen-Bosmans, Janssens-Vliexs en Pieters-de Pelsmaeker. Verder de verenigingen het Ambt Sint-Elooi, de Culturele Kring, de Culturele Raad, het Davidsfonds, en de Gidsenbond. Daarnaast werd het initiatief ook nog financieel gesteund door de heer F. Croux uit Bilzen, de familie Kees, de zusters ursulinen en de PVV-jongeren van Maaseik.

Op de foto, zittend v.l.n.r.: Jos Poukens (namens het Ambt Sint-Elooi), Sonja Vliexs (namens de familie Janssens-Vliexs), mevrouw Bets, Marcella Raets (namens VVV en Gidsenbond) en mevrouw Nelly Tonnaer-Vanhelden (namens de Vrienden van het Museactron). Staande v.l.n.r.: Pliet Janssen (namens de familie Janssen-Bosmans), Wiel Janssens (namens het H. Wammes en ZO Maaseik), Jos Baeten (namens de groothandel Baeten-Budé), ??, Martin Boonen (toenmalig voorzitter Culturele Raad), Willy Bets, Dominique Frantzen (namens het A-Capella-koor, ??), de heer en mevrouw Leon Prieters, ??, Jean Raedschelders, Jean Claessens (prefect van het Atheneum).

Medische diensten in het bezette Maaseik 1914-1918

182 *Martin Boonen*

Het nationale onderwerp voor de herdenking dit jaar van de “Grote Oorlog” was al lang aangekondigd. Publicaties en tentoonstellingen zouden de klemtoon leggen op de medische aspecten van het gruwelijke gebeuren: de verwondingen, de verminkingen, de gasaanvallen en de verzorging en verpleging van de tienduizenden slachtoffers. Maaseik was gelukkig in 1914, zoals het overgrote deel van Limburg, door de Duitse troepen zonder slag of stoot ingenomen. Bloed had er niet gevloeid. De pijn en het leed beperkten zich tot de angst voor de vaders en zonen aan het front, tot de armoede, de honger en de angst voor wat er nog kon gebeuren.

De zieke Maaseiker burgers werden, zoals voordien, verzorgd in het ziekenhuis “het hospitaal” aan de Sioenstraat, zoals men toen zei, waar een tiental zusters voor hun verpleging instonden. Verder kon de burger zich beroepen op de hulp van de twee huisartsen, Dr. Moors en Dr. Quix, en van oogarts Pergens. Vanzelfsprekend werden er ook wel eens zieke Duitsers in het ziekenhuis verpleegd, maar dit was

eerder uitzonderlijk. Zo overleed er een eerste Duitse soldaat in 1914 en een laatste in 1918, althans volgens de bewaard gebleven kroniek van een der kloosterzusters.

Het hospitaal was uiterst eenvoudig geoutilleerd en daarom gaf de Duitse bezetter wel eens de toestemming om een ernstig zieke burger naar het ziekenhuis van Maastricht te verwijzen. De patiënt werd dan voorzien van een Duitse “Passierschein” en onder Duitse bewaking naar de grens vervoerd, doorgaans in Kessenich, en daar overgegeven aan Nederlanders, die hem naar Maastricht brachten om hem daar te laten behandelen.

Omdat onze stad gedurende de bezettingsjaren als hoofdplaats van de Kreis Maeseyck fungeerde, van waaruit ongeveer de helft van de provincie Limburg bestuurd werd, was het aantal bezetters er behoorlijk groot, temeer omdat Maaseik ook nog een grensstad was met Nederland. Die grens moest dag en nacht bewaakt worden om jonge Belgen te beletten zich via het neutrale Nederland in te lijven bij het Belgische leger. Zo was er dag en nacht de Westwache aan de Bospoort, de permanente patrouille langs de kilometerslange Maasoever, de permanente wacht aan de Maasbrug en aan Labaer. Gevolg hiervan was dat maar liefst een 50-tal woningen en gebouwen geheel of gedeeltelijk door de bezetter waren opgeëist. Over exact cijfermateriaal beschikken wij niet, maar enkele voorbeelden geven ons toch een indruk van de Duitse aanwezigheid in onze stad. In oktober 1915 arriveerden er 91 Duitse soldaten, in november 45. Nauwelijks twee maanden later, in januari 1916, kreeg Maaseik 155 ongewenste gasten op bezoek en de maand daarop nog eens 177.

Maar daarbij bleef het zelfs niet. Voortdurend was er de passage van

Duitse rekruten die hier op hun tocht naar de IJzer de nacht doorbrachten en hier soms enkele dagen verbleven. Volgens kruisheer Drost waren er in de maanden september en oktober maar liefst 11 000 "Manschaften", die hier tijdelijk neerstreken en gehuisvest werden in de schoollokalen.

Natuurlijk konden ook deze "Germanische Uebermenschen" ook weleens ziek worden en heel wat van hen werden dan verzorgd in het

Maaseiker ziekenhuis, althans volgens de kroniek die een van de ziekenzusters bijhield. Dan had je ook nog de talrijke groepen gewonde en zwaar verminkte Duitsers die van het Westfront aan de IJzer naar Duitsland werden teruggevoerd. Soms verbleven ze zelfs enkele dagen in de schoollokalen van de zusters ursulinen, zoals op 19 april 1918, toen er maar liefst een 600-tal gewonden de nacht doorbrachten. Ook de klaslokalen van de kruisheren, de fraters en de rijksschool werden dan opgeëist.

547-11
 KATHEL. PROTECTUSKLAZARETT.
 Gemischte Station. Lüttich, den 21.10.1915.

Konfessionelle Mitteilung!

Aufnahme: 20.9.15.
 Dienstgrad: *Maj*
 Name: *Bardlein, Stefan*
 Truppenteil: *Sanjzer Bataillon, 2. Div., Nr. 3*

Art der Ansteckung: *Frigger*
 Datum der Ansteckung: *12.9.15*
 Ort der Ansteckung: *Maesegh (Belgien), Everstr. 15*
 Adresse und Name des Weibes: *Kath. Pommacher*
 Über Selbstschutz belehrt? *Nein, Angewandt? Nein!*

Bemerkungen:

183

Garnisonarzt
 B. Nr. *4998/15*

Lüttich, den 5. Oktober 1915.

An
 die Ortskommandantur M u e s s e n

mit der Bitte, gegen das Weib die notwendigen Massnahmen zu ergreifen.

Wachsmann
 Stabsarzt.

Attest uit 1915 vanuit Luik aan de Duitse overheid in Maaseik over de medische toestand van soldaat Stefan Bardlein, die troost had gezocht bij een dame in de Everstraat, met alle kwalijke gevolgen.

De Ortskrankenstube

Voor het permanente Duitse garnizoen te Maaseik werd er echter al vroeg een hoogst beperkte eigen medische infrastructuur ingericht.

Zo was er de Ortskrankenstube, het plaatselijke ziekenverblijf met Duits personeel, ondergebracht in het huis aan de Markt nr. 20, waar zieke soldaten onderzocht en eventueel behandeld werden.

Bij meer ernstige aandoeningen werd de zieke Duitser overgebracht naar Luik, naar het "Kaiserliches Festungslazarett". Gevechten vielen er in Maaseik gelukkig niet te betreuren, alleen ernstig zieke Duitse soldaten of slachtoffers van het "liefdespel" met venerische gevolgen werden naar Luik verwezen.

184

Tegen deze biologische vorm van oorlogsvoering was er in Maaseik nog een hoogst belangrijke plaats, ook gelegen aan de Markt, waarschijnlijk in hetzelfde pand nr. 20. Want ook de strijders van het "Herrenvolk" waren niet vrij van de "zonden des vleesches". Ver van huis, vrouw en kinderen zochten sommigen weleens enkele ogenblikken troost en intimiteit. Daarom ook werd door de bezettende overheid bevolen dat alle jonge vrouwen die in Maaseiker cafés als dienststers werkzaam waren, regelmatig medisch moesten onderzocht worden. De keizerlijke Armee mocht natuurlijk niet besmet worden door seksuele aandoeningen. In de volksmond werd het huis het "fioelemuseum" genoemd. Denk hierbij niet aan het edele vioolspel. Een fioel is een ondertussen uitgestorven woord voor een dame die wij tegenwoordig een hoer of, iets duurder, een prostituee noemen. Vioelers was een Middelnederlands woord voor schenden, verkrachten en verwante praktijken.

En inderdaad, bepaalde Maaseiker jongedames maakten regelmatig slachtoffers in de Duitse gelederen, zoals

blijkt uit dit document. Of de bewuste dame na de oorlog onderscheiden werd wegens haar ondermijning van de Duitse legermacht, weten wij niet. Of werden na de oorlog haar de haren afgeschoren? Daarom laten wij haar naam op de kopie maar liever weg.

184

Wist ge

dat een jaarabonnement op "De Maaseikenaar" minder kost dan twee pakjes sigaretten?

En dit voor meer dan 200 pagina's met verhalen, wetenswaardigheden, geschiedenis en cultuur van je stad!

Café “De Beurs” een anekdote uit W.O. I

Martin Boonen

Gedurende de Duitse bezetting 1914-1918 was onze stad de hoofdplaats van de zogenaamde “*Kreis Maeseyck*”, enigszins te vergelijken met het huidige arrondissement. Bezettend hoofd van deze Kreis was de Kreischef Herr von Rosen, een edelman die zich van zijn nobele stand erg bewust was. Als Kreischef had hij voor zijn administratieve diensten een behoorlijke ruimte nodig, wegens een 50-tal officieren in dienst. De adellijke heer eiste daarom in Maaseik het Stadhuis op de Markt op, waar hij dat talrijke personeel kon onderbrengen, officieren die konden lezen en schrijven. Voorts spreekt het vanzelf dat deze heren van stand niet democratisch elke middag moesten gaan aanschuiven bij de Garnisonküche aan de Bleumerstraat, samen met het Duitse plebs. Daarom besliste Zijne Hoogheid von Rosen het gelijkvloers van café *De Beurs* op te eisen, toen reeds een bekend café, waar al verscheidene jaren een wekelijkse beurs in klaverzaad, plaatselijk klieëzaad genoemd, plaatsvond. De “*Deutsche Herren*” dineerden van dan af in de gelagzaal van de Beurs de gangen van het menu die in de achterkamer door

opgeleide koks werden bereid. Ondertussen moesten de gewone soldaten maar aanschuiven bij de “*KompagnieKüche*” om hun honger te stillen.

Maar op een vroege morgen in 1916 hing er op de inrijpoort naast het café volgend poëtisch protest van een Duitse soldaat te lezen, een vroege uiting van oorlogsmoeheid. Een vertaling, veronderstellen wij, lijkt ons niet nodig, maar toch laten wij er hier een volgen.

**So die Offiziere müssten essen,
was die Soldaten müssen fressen,
war der Krieg schon lang vergessen**

Als de officieren zouden moeten eten,
wat de soldaten moeten vreten,
was de oorlog al lang vergeten.

185

Ben je op zoek naar een origineel cadeau?

Wat dacht je van een abonnement
2015 op “De Maaseikenaar”?

In memoriam

dr. Theo Berghs

(29 september 1919 - 4 juni 2014)

186

Elk mensenleven is een eindig lang of kort verhaal, komen en gaan, een individuele mix van geluksmomenten en tegenvallers. De "100", zoals de overledene vooropstelde, heeft hij niet gehaald. Hij stierf op 95-jarige ouderdom te Hasselt, waar hij de laatste jaren van zijn leven verbleef.

Deze Bocholtenaar voltooide zijn humaniorastudies in het Kruisherencollege te Maaseik, promoveerde in 1946 aan de Katholieke Universiteit van Leuven tot arts en specialiseerde zich nadien in Nederland in de chirurgie. In 1950 vestigde hij zich te Maaseik en startte er als allroundspecialist-chirurg, samen met radioloog dr. Beckers, in het ziekenhuis Onze-Lieve-Vrouw van goede Raad in de Grote Kerkstraat een boeiende loopbaan. Zijn hele actieve leven stond in het teken van leven: leven ontvangen bij de geboorte en later proberen te behouden, ook op leeftijd. Dat vond hij niet alleen zijn taak, maar vooral zijn plicht als dokter. Later, in 1962, verhuisde hij mee naar het nieuwe Sint-Jozefziekenhuis in de Mgr. Koningsstraat nr. 10. Hier was alles veel groter, moderner, gespecialiseerder. In 1986 beëindigde hij als 67-jarige zijn medische activiteiten en legde hij na vier decennia het scalpel neer. De derde grote stap in het Maaseiker ziekenhuiswezen zou hij

jammer genoeg niet meer meemaken: de bouw en inhuldiging van de gebouwen van het nieuwe ziekenhuiscomplex "Maas en Kempen", vlak bij zijn vroegere woonst. Hij zal beslist terecht bij de opening als belangrijke actor in de ziekenhuisgeschiedenis van Maaseik vermeld worden. Eén van zijn hobby's was de restauratie van oude gebouwen. Hij werd ervoor gewaardeerd, wat zich concretiseerde in de toekenning van de Pro-Civitateprijs (1973). Jaren besteedde hij geld en tijd aan de restauratie van de Commanderie van Gruitrode. Dat project zou hij door omstandigheden maar deels kunnen realiseren. Reizen is weggaan en terugkomen, bij de dood is dat anders. Sommige mensen zijn aanwezig door afwezigheid en daarom nooit verleden tijd.

Jan Michiel Van der Heyden: tweede Maaseikse volksvertegenwoordiger

Marcel Cuyx

De eerste Maaseikenaar die volksvertegenwoordiger werd, was Nicolaas Gelders. Hij stierf in 1832, 44 jaar oud.¹ Het volgende jaar werden nieuwe verkiezingen gehouden en toen was Maaseikenaar Michiel Van der Heyden kandidaat.

Jan Michiel Van der Heyden werd geboren in 1767². Zijn vader Antoon was kleermaker, zijn moeder heette Anna Romers. Jan Michiel werd leerling aan de Latijnse school van de minderbroeders in de Boomgaardstraat en studeerde daarna filosofie en Latijn aan de universiteit van Leuven. Hij werd hoogleraar in de rechten (1792) en de wijsbegeerte (1794-1797) aan die universiteit. Vanaf 1798 werd hij leraar wiskunde te Luik. Toen daar in 1817 door koning Willem I de Rijksuniversiteit werd opgericht, werd Van der Heyden professor wiskunde aan de faculteit der wetenschappen (1817-1828). Van 1818 tot 1819 was hij rector van die universiteit. Op 23 mei 1833 werd hij gekozen tot volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Roermond, samen met de Longrée en Olislagers van Meerssenhoven³.

Nicolas de Longrée (°Luik 1784 - +Leuven 1873) was arrondissementscommissaris van Roermond. Toen in 1839 Limburg definitief gesplitst werd en het arrondissement Maaseik werd opgericht, werd hij daar arrondissementscommissaris. Théodore Olislagers de Sipernau (°Maastricht 1787 - +Doornik 1861) woonde in het kasteel van Elen.

Op 10 juni 1833 leggen de Longrée, Olislagers en Van der Heyden de eed af als volksvertegenwoordiger. Van der Heyden stierf in 1836. Hij zetelde dus maar heel kort en nam slechts éénmaal het woord in de Kamer, weliswaar over een zeer belangrijke aangelegenheid voor onze stad: de dijken van de Maas.

187

Problemen met de Maas

De Maas was van oudsher een grillige stroom; altijd dreigden er overstromingen, waarbij de Maas geregeld van bedding veranderde. Voor 1830, onder Willem I dus, was de provincie verantwoordelijk voor de Maasdijken, maar ze kreeg wel de opbrengst van de tolheffingen op de Maasvaart, tussen de 40 000 en de 45 000 gulden per jaar. Toen de Belgische revolutie uitbrak, blokkeerde generaal Dibbets in Maastricht de Maasvaart, zodat er natuurlijk ook geen tol meer kon geheven worden. Gevolg hiervan was dat de Maasdijken verwaarloosd werden, omdat de provincie Limburg dit niet kon betalen.

In 1833 was de toestand in de omgeving van Maaseik hachelijk. De dijk was zo beschadigd dat men vreesde dat de stroom een andere bedding zou nemen, waardoor Aldeneik zou afgescheiden worden van Maaseik. Dat gehucht zou dan aan de rechteroever van de stroom komen te liggen!

Het gemeentebestuur vraagt hulp

In arren moede richt het gemeentebestuur op 27 mei een smeekbede aan koning Leopold I om de stad te hulp te komen.

Tijdens de bespreking van het budget van het Ministerie van Binnenlandse Zaken in de Kamer op 16 september 1833 vraagt M. Simons, volksvertegenwoordiger voor Maastricht, zich af waarom er niets voorzien werd voor het herstel van de Maasdijken in Limburg, terwijl men voor de Scheldedijken 300 000 frank voorziet. Hij wordt gesteund door de Limburgse volksvertegenwoordigers de Longrée, Olislagers en de Theux. Deze laatste vraagt 73 000 frank voor de dijken. Minister Rogier steunt het voorstel. Op

26 september wordt die som ook goedgekeurd door de Kamer.

Hetzelfde probleem in 1834

Het volgende jaar, tijdens de bespreking van het budget van Binnenlandse Zaken op 14 februari 1834, blijkt er weer niets voorzien te zijn voor de dijken in Limburg. M. Olislagers doet dan een opmerkelijke tussenkomst: *"Ik ben zeer verwonderd dat er niets voorzien is voor de Maasdijken in Limburg. De minister moet nochtans weten dat de Maas uitzonderlijk hoog heeft gestaan (hoger dan mensenheugenis) en dat gedurende meer dan twee maanden en dat dit grote schade heeft berokkend op beide oevers. Omdat de stroom nog zeer hoog staat, is het niet mogelijk om op dit ogenblik de schade*

precies te bepalen." Hij leest dan een brief voor van burgemeester Vlecken van Maaseik, die Olislagers een tijd geleden aan de minister van Binnenlandse Zaken bezorgd heeft.

Mijnheer de Minister,

In hun verzoekschrift van 27 mei ll. hebben de inwoners van het gehucht Alden-Eyck, deel van deze stad, de eer gehad om aan de voet van de troon van Zijne Majesteit hun hachelijke positie te plaatsen bij de eerste overstroming van de Maas.

Mijnheer, het bestuur van de stad Maaseik acht het zijn plicht u mee te delen dat door een plotse en blijvende stijging van het peil van de Maas, gepaard met een aanhoudende wind de dijk, die nog een deel van de huizen en de velden beschermde, totaal vernield en meegesleurd is door het water en dat de velden en de huizen vijf weken zonder onderbreking overstroomd zijn geweest. Hierdoor is enorme schade aangericht: het water heeft de goede teelaarde van vele bunders land meegesleurd en de tarwe, gerst en rogge in de schuren bedorven. Ook de aanlegplaats bij de stad, die al jaren verwaarloosd werd, ondanks onze klachten, is meegesleurd en moet dringend hersteld worden. Het is dus meer dan tijd om batten en dijken te maken voor Heppeneert, voor de stad en voor het gehucht Aldeneik. Vijftig huizen en twee kerken zullen anders zeker ten prooi vallen aan de Maas bij een volgende overstroming.

*Maaseik 17 januari 1834;
De burgemeester en de schepenen
van de stad Maaseik.
Getekend, M. Vlecken"*

Olislagers vervolgt dan zijn betoog door te zeggen dat het vorige jaar de kamer 73 000 frank heeft toegekend voor dringende werken aan de oevers van de Maas; 30 000 frank hiervan waren bestemd voor Maaseik en Aldeneik. Maar de werken werden te laat toegewezen en konden daardoor niet uitgevoerd

worden, omdat de Maas al te hoog stond. Door de schade die nu weer is toegebracht op die twee plaatsen vraagt hij bovenop die 30 000 frank nog 50 000 frank. De Kamer besluit dit voorstel te laten onderzoeken door de "section centrale".⁴

Op 25 februari vraagt de minister van Binnenlandse Zaken Rogier aan de Kamer een krediet van 500 000 frank voor de dijken van de Schelde; dit is een verhoging met 175 000 frank. Olislagers grijpt hier zijn kans en stelt ter plekke voor om 50 000 frank te voorzien voor de Maasdijken! Maar de Kamer is niet meer in aantal om te stemmen.

Op 26 februari wordt de bespreking hervat. De "section centrale" heeft besloten dat de uitgave voor de Maasdijken niet opportuun is, maar daarmee gaan de Limburgers absoluut niet akkoord! M. Simons neemt weer het initiatief. Hij vraagt zich af waarom Limburg altijd verwaarloosd wordt; het is alsof dat deel van de provincie dat niet opgeofferd werd door het verdrag van 1831, geen aandacht meer verdient⁵. Hoe kan het zijn dat de "section centrale" oordeelt dat de werken niet nodig zijn, terwijl ze zich baseert op het rapport van de hoofdinspecteur van openbare werken.

In dat rapport worden 4 probleemplaatsen aan de Maas aangeduid: Maasband (gemeente Stein), Uikhoven, Grevenbicht en Maaseik. In die stad is er een grondverzakking gebeurd aan de voet van de stadswal, die daar dienst doet als dijk. De rest van de dijk is op vele plaatsen beschadigd tot aan Aldeneik. Daar dreigt de Maas een andere bedding te kiezen waardoor een deel van ons grondgebied van de linker- naar de rechteroever zou gaan. De hoofdinspecteur schat dat de noodzakelijke werken aan de dijken in Limburg 180 000 frank zullen kosten, 73 000 onmiddellijk voor dringende werken en 107 000 het volgende jaar. Simons bezweert zijn collega's om die

sommen goed te keuren.

Daarop neemt Maaseikenaar J.M. Van der Heyden het woord. In gloedvolle bewoordingen beschrijft hij de ellende die heerst in Aldeneik: *“Vanaf de Bleumerpoort over een lengte van enkele honderden meters zijn de dijk en een deel van de landbouwgronden erachter meegesleurd door de Maas. Deze winter zijn het gehucht Aldeneik en de velden die het scheiden van de Maas gedurende twee maanden overstromd geweest. U kan zich niet voorstellen wat die ongelukkige inwoners geleden hebben: hun huizen omzeggens onbewoonbaar, de oogst in hun schuren gerot door het water, de ingezaaide grond meegesleurd door het water en vervangen door de keien en de kiezel van de Maas! En wat zou er gebeurd zijn als de Maas overstromd was na een strenge winter die de stroom met een enorme ijslaag had bedekt? Ik zal het u zeggen: de kerk, de huizen, de boerderijen, de schuren, de stallen, alles zou meegesleurd zijn door de ijsschotsen! Denk niet dat ik overdrijf! Ook in het rapport van de ingenieurs staat dat de Maas bij Aldeneik dreigt van richting te veranderen en een nieuwe bedding te graven dwars door dat dorp!”*

Daarom vraagt hij de Kamer de som toe te kennen die de commissie van ingenieurs vraagt. Helaas, ondanks de welsprekendheid van Van der Heyden en de andere Limburgers, en tegen de zin van minister Rogier, wordt het voorstel verdaagd. Er wordt nog veel en lang gedebatteerd over die zaak, want vele volksvertegenwoordigers vinden dat de overbewoners de kosten moeten betalen. Ten slotte eist de Kamer een wetsvoorstel. Op 21 juni verdedigt minister Rogier voor de zoveelste maal de subsidies voor de Maasdijken: *“Het vorige jaar was ik in Maaseik”, zegt hij. “De toestand van de oevers van de Maas was erbarmelijk. Men had alle reden om te vrezen dat de stad zou overspoeld worden door de stroom. Uitgestrekte*

eigendommen, zelfs een gans dorp, lopen gevaar om van de linker- naar de rechteroever te gaan.” Op 1 juli 1834 legt hij een wetsvoorstel neer in de Kamer met als eerste artikel: *“Een som van 50.000 fr wordt toegekend voor herstelwerken aan de dijken van de Maas in Limburg.”* Op 3 juli wordt het wetsvoorstel goedgekeurd met 49 stemmen tegen 11. Van der Heyden is afwezig bij de stemming. De werken aan de dijk in Maaseik kunnen eindelijk beginnen en Aldeneik blijft Belgisch!

1 zie: M. CUYX: Nicolaas Gelders, lid van het Nationaal Congres en volksvertegenwoordiger in De Maaseikenaar, XLV, 2014, nr. 2, 55-59

2 Voor een uitgebreide biografie van Van der Heyden zie HEERE L. Jan Michiel Van der Heyden, in LIMBURG, jg 48, 1969, 97-107

3 L. Heere beweert dat op 23 mei 1833 Van der Heyden, de Longrée en Olislagers tot volksvertegenwoordiger werden gekozen “terwijl hun tegenstanders de liberalen H. de Brouckère en Gelders verslagen werden”. Dit is natuurlijk niet correct: Gelders was toen al bijna een jaar overleden en H. de Brouckère was kandidaat in Brussel en werd daar gekozen. Daarenboven bestonden er toen nog geen politieke partijen

4 De volksvertegenwoordigers waren verdeeld in 6 “sections”. De “section centrale” bestond uit 7 leden, 1 per “section” plus de voorzitter van de Kamer.

5 Het Belgische parlement had immers in 1831 noodgedwongen het Verdrag der XVIII artikelen goedgekeurd, waardoor het grootste deel van Limburg afgestaan werd aan Nederland. Willem I weigerde echter het verdrag te aanvaarden zodat - voorlopig - Limburg in zijn geheel Belgisch bleef, behalve Maastricht.

Lezers schrijven ons

De redactie

Van "De Maeseyckenaar", uitgegeven achter het front tijdens WO I, ontvingen we van de heer Mathieu Coenen nog een paar gelijkaardige foto's, gemaakt op de tentoonstelling "WO I te Passchendaele", waarvoor onze hartelijke dank.

De inhuldiging van het standbeeld van de gebroeders van Eyck, beschreven in enkele biografieën van koning Leopold I (van 1864 tot 2011)

192 Rik Raedschelders

Het bezoek van Leopold I: een veelbesproken item in onze stad

Iedereen die geïnteresseerd is in onze stadsgeschiedenis, weet dat Leopold I (1790-1865), de eerste koning der Belgen, op 5 september 1864 in Maaseik was om het standbeeld van Jan en Hubert van Eyck (gemaakt door L. Wiener) in te huldigen.¹ Dat feit - gegraveerd op de sokkel van het van Eyck-beeld - wordt ons immers medegedeeld telkens we het standbeeld langs de achterzijde passeren. In 2014 wordt het uitgebreid gevierd.

Bovendien werd het verloop van dat koningsbezoek door verschillende auteurs beschreven, met veel aandacht voor de somptueuze viering.² Het is ook in 'vulgariserende' publicaties zeker één van de meest genoteerde gebeurtenissen uit de geschiedenis van Maaseik in de 19de eeuw.³ We merken op dat de toespraak die toen door de liberale burgemeester Herman Schoolmeesters uitgesproken werd, gepubliceerd is in 1864 en thans voor de geïnteresseerde burger ook in digitale versie beschikbaar werd gemaakt.⁴ Er is verder een fraaie affiche bewaard gebleven, die men kan

bewonderen in de stadsbibliotheek. Daarop staat het programma van de feestelijkheden beschreven. Ook de pers uit die periode kan uiterst leerrijk zijn. Voor inlichtingen over archiefbronnen aangaande de inhuldiging van 1864 verwijzen we naar een inventaris van het Rijksarchief door Rombout Nijssen.⁵ Dit alles vormt een schat die nog niet ten volle is uitgeput.

Details over het banket dat ter ere van de inhuldiging werd gehouden, kunnen nagelezen worden in het recente, door Isabelle Kraewinkels geschreven boek *Koken met Van Eyck*.⁶ Historicus Wim Lemmens heeft een studie in de pijplijn, met als veelbelovende titel *De Gebroeders Van Eyck*. Een geschiedenis rondom een monument. In zijn werk zal hij de politieke discussies omtrent het standbeeld en het concrete verloop van de inhuldiging overlopen. Hij zal één en ander ook plaatsen binnen het historische concept 'statuomanie', de massale oprichting van standbeelden in de 19de eeuw.⁷ We zullen dat concept later nog kort aanhalen, zonder het evenwel 'in de diepte' te willen bespreken.

We voelen ons toch verplicht een erg bescheiden bijdrage te leveren tijdens dit jubileumjaar, maar willen in dit korte artikel echter koning Leopold I zelf in de schijnwerpers plaatsen. De meeste auteurs die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van Maaseik, houden weinig rekening met de biografieën van Leopold I als bron van informatie. Nochtans verschenen er vanaf de jaren 1860 en in de loop van de 20ste en 21ste eeuw een groot aantal boeken die handelen over het leven van de eerste koning der Belgen, zijn openbare activiteiten inbegrepen. De inhuldiging van het standbeeld te Maaseik (05/09/1864) vond slechts een goed jaar voor het overlijden van de koning (10/12/1865) plaats en is ook daarom bijzonder. De koning - op latere leeftijd vaak geplaagd door ziekte - volbracht vanaf het einde

van 1864 immers niet meer veel openbare activiteiten. We willen bovenal de inhuldiging van het standbeeld in een breder perspectief plaatsen. Hoe 'belangrijk' was Leopolds bezoek aan onze stad in zijn levensverhaal, zoals dat door historici opgesteld werd/wordt? We willen de visies op het koningsbezoek aan Maaseik nagaan, zoals ze door enkele biografen van koning Leopold I werden uiteengezet. We hebben aandacht voor de boeken geschreven door achtereenvolgens H. Zeeman (1864), Th. Juste (1868/1870/1878), C. Bronne (1942/1971) en G. Deneckere (2011). De vraag is dus simpel: wat schreven zij over het koninklijk bezoek aan Maaseik en in welk breder kader situeerden ze die gebeurtenis, indien ze al besproken werd?

Zo beschouwen we dus drie generaties historici - die elk enkele decennia uit elkaar liggen⁸ - en hun respectieve interpretaties van Leopolds bezoek aan Maaseik. We menen op die manier een zeer algemeen en provisorisch beeld te kunnen schetsen van de historiografie van de inhuldiging, maar wel vanuit het standpunt van Leopolds biografen. Een 'centrale' kijk op een 'lokaal' bezoek reconstrueren, zo zou men onze betrachtning kunnen samenvatten. We merken tegelijkertijd op dat we niet alle werken die over Leopold I handelen, hebben geconsulteerd.

We willen enkel een algemeen - maar voldoende representatief - beeld geven, door enkele belangrijke studies over het werk en leven van de vorst te raadplegen, door de eeuwen heen, met het oog op het bezoek aan Maaseik.

De inhuldiging als mecenaat voor de kunsten...

De Nederlander Henri Zeeman (1811-1889) schreef al in 1864 een biografische schets van koning Leopold I. Het boek verscheen naar aanleiding van de 75ste verjaardag van de koning, die in 1865

193

Fotoportret van koning Leopold I op latere leeftijd, door Nadar (pseudoniem van Gaspard-Félix Tournachon, 1820-1910). Bronnen: Contumax GmbH & Co. KG, <http://www.zeno.org> en Archives Photographiques, Paris

zou plaatsvinden.⁹ De koning overleed echter enkele dagen voor die verjaardag. Zeeman was "kostschoolhouder" en auteur van een groot aantal werken over literatuur en (vooral Nederlandse) geschiedenis.¹⁰ Hij schreef over Leopolds bezoek aan Maaseik in een vrij lijvige voetnoot van diens biografie. Zeeman had het over de koning als "eene edelen beschermer en bevorderaar" van kunst en wetenschap. Hij haalde aan dat de koning bij het vereremerken van de beeldhouwer en graveur Leopold Wiener - die het van Eyck-standbeeld realiseerde en in 1864 "graveur du Roi" werd -¹¹ had gezegd "dat kunsten en wetenschappen hem dierbaar waren en 't steeds zijn streven was geweest en zou blijven, dezelve aan te moedigen en te bevorderen."¹² Zeeman maakte melding van een koninklijke bijdrage aan het van Eyck-standbeeld. Volgens hem had de koning "eene aanzienlijke som" geschonken voor de oprichting ervan.¹³ Dat was volgens Zeeman het bewijs van Leopolds oprechte toewijding ten

overstaan van de kunsten. Interessant is dat deze zienswijze werd genoteerd op een moment dat Leopold I nog in leven was, in een kort boekje (50 pagina's), dat bedoeld was als uitdrukkelijke huldebetuiging aan het adres van de bijna 75-jarige koning der Belgen.

...of als hulde aan de Limburgers?

De eerste grote 'vorstenbiografie' van Leopold I werd door historicus en museumconservator Théodore Juste (1818-1888) geschreven in 1868 - slechts enkele jaren na de dood van de vorst - in twee lijvige boekdelen.¹⁴ Juste wilde met zijn talrijke publicaties aantonen dat het jonge België geen constructie was, maar het resultaat van een nationaal gevoel dat al eeuwen oud was.¹⁵ Hij kreeg daardoor gaandeweg de reputatie een "*historien national de la Belgique*" te zijn.¹⁶ De werken van Juste over Leopold I waren in de 19de eeuw erg populair, zowel in België als in het buitenland.¹⁷ Daarvan is ook de Engelse vertaling van zijn twee banden getuige.

Leopolds bezoek aan Maaseik (in dit boek geschreven als "*Maaseick*") vond volgens Juste plaats in het kader van een grotere belangstelling die de koning aan het einde van zijn leven wenste te tonen voor de provincie Limburg. In het boek van Juste (Nederlandstalige versie, 1870) staat immers dat "*Leopold zich [op het einde des zomers van 1864] [wenschte] te vertoonen in de provincie die, in 1831 en 1839, hem de toegenegenste en krachtadigste verkleefdheid had bewezen.*"¹⁸

Het was dus niet in eerste instantie uit kunstzinnigheid, maar wel uit erkentelijkheid jegens Limburg dat Leopold zich in Maaseik vertoonde. Dat is althans de lezing van Juste. Met de inhuldiging van het standbeeld van van Eyck, eerde de koning immers ook de houding van Limburg in 1830 en de jaren daarna. De vorst bracht ook zelf een heildronk (toast) uit tijdens het bezoek aan Maaseik. Daar willen we in de

volgende alinea verder op inpikken.

Op zich was het destijds niet uitzonderlijk dat de koning bij een bezoek in de provincies enkele beleefdheidswoorden, een heildronk of zelfs een kleine toespraak hield, hoewel een langere redevoering zeldzaam was.¹⁹ De toespraken die koning Leopold tijdens zijn regeerperiode uitsprak, waren inhoudelijk "*eerder politiek neutraal of in elk geval weinig geëngageerd.*"²⁰ Het ging dus niet direct om gespierde of controversiële taal. De vorser is bovendien vaak afhankelijk van (pers)publicaties uit die tijd om de inhoud van Leopolds toespraken te kunnen achterhalen.²¹ Het is dan ook interessant om de woorden van Leopold I weer te geven, zoals ze door Juste in de Nederlandstalige versie van zijn boek [1870] werden opgetekend:

*"Ik ben gelukkig, zegde hij [Leopold I], aan het feest van heden deel te nemen. Door het vereeren der nagedachtenis van mannen, wier roem, als die der gebroeders Van Eyck, de eeuwen overleefden, vereert men zichzelf. Ik neem deze gelegenheid te baat om u uit te drukken hoeveel voldoening mij dit oude en trouwe Limburg immer heeft verschaft. Na eene lange regeering van drie-en-dertig jaar (want in den toestand waarin Europa verkeerde, mag drie-entertig jaar eene lange regeering heeten [opmerking van Juste zelf]), ben ik gelukkig te zeggen dat ik van Limburg steeds bewijzen van trouw en vaderlandsliefde heb ontvangen. Ik drink op den bloei dezer zoo verkleefde provincie, die zoo machtig ter bevestiging van de nationaliteit heeft medegeholpen."*²²

Leopolds opmerking dat het vereren van 'grote mannen' uit het verleden gelijkstaat met het vereren van zichzelf, is erg interessant en bovendien typerend voor een toen veelvoorkomende houding. Standbeelden van grote 'voorvaderen' - behalve 'goede vorsten' (bijv. Karel V) ook kunstenaars van vroegere eeuwen (naast van Eyck bijv. Rubens te Antwerpen) -

Gravure van Théodore Juste, één van de eerste biografen van Leopold I. Bron: Bestor - Belgian Science and Technology Online Resources, <http://wiki.arts.kuleuven.be/wiki/images/7/76/Juste.jpg>

dienden immers als *“uitingen van nationaal zelfbewustzijn”* van het jonge België, dat op die manier een *“natiegedachte”* wilde bestendigen.²³ Deze ‘statuomanie’ - we haalden het reeds aan - zal ongetwijfeld door Lemmens verder uitgewerkt worden aangaande Maaseik. De koning verwoordde de ‘statuomanie’-gedachte in zijn heildronk wel erg treffend. Met het van Eyck-standbeeld wilden de Maaseikenaren, volgens psycholoog José Raets, echter in de eerste plaats de nagedachtenis van van Eyck invoeren om het prestige van de eigen stad te vergroten en niet zozeer omdat ze *“een goede Belg”* wilden zijn.²⁴ Volgens Raets is dat particularisme, *“het meer belang hechten aan het lokale dan aan het algemene landsbelang [...] een sterk onderdeel van de plaatselijke mentaliteit.”*²⁵ Voor koning Leopold was het alleszins belangrijk om zijn Limburgse ‘onderdanen’ aan zich te binden. De

gebroeders van Eyck waren in ‘s konings visie wel degelijk ‘Belgische’ helden. Door hen te eren, meende Leopold het Belgische vaderland en de Limburgse gehechtheid daaraan te prijzen. Ook de toespraak van burgemeester Schoolmeesters was doorspekt met woorden van vaderlandsliefde: voor hem was het enkel in een onafhankelijk België mogelijk om standbeelden op te richten voor de ‘zonen’ waar het land trots op was.²⁶

Schoolmeesters bevestigde in zijn toespraak immers de liefde van de bevolking voor België en voor de koninklijke familie. Ook daar moeten we, hoewel het strikt gezien buiten het bestek van dit artikel valt, verder op ingaan. Schoolmeesters noemde zichzelf, tegenover de koning, *“un faible organe de la reconnaissance des habitants [de Maeseick], dont l’allégresse ne reconnaît pas de bornes, en voyant leur bien-aimé Souverain rendre un témoignage si éclatant à la mémoire de deux de leurs concitoyens [les frères Van Eyck]. Sire, au nom de la ville de Maeseick que Votre Majesté daigne agréer nos vifs et sincères remerciements d’avoir bien voulu honorer cette fête nationale et artistique de son auguste présence.”*²⁷ De burgemeester beëindigde zijn toespraak met een krachtig : *“VIVE LE ROI, VIVE LA FAMILLE ROYALE.”*²⁸ Toch zag Schoolmeesters het van Eyckstandbeeld vooral als een vehikel voor *“stadsmarketing”*, volgens Raets.²⁹

In een later werk (1878), waarin ook Leopold II belicht werd, herhaalde Juste zijn stelling dat Leopold I met zijn bezoek in 1864 vooral hulde wilde brengen aan de Limburgse loyaliteit jegens België en de dynastie in de jaren 1830.³⁰

Over de houdingen en de gebeurtenissen in Maaseik en omstreken ten tijde van de Belgische Revolutie werden verscheidene bijdragen geschreven; belangwekkend is vooral dat Limburg in oktober 1831 definitief gesplitst werd in een Belgisch en een Nederlands deel, hetgeen in 1839

werd bevestigd.³¹ Daarop alludeerde Leopold I met zijn aandacht voor de loyauteit van de Belgische Limburgers. Zeeman en Juste zijn de enige door ons bestudeerde biografen die een analyse bieden van Leopolds bezoek aan Maaseik.

Van een terloopse opmerking...

Jurist, schrijver en chroniqueur Carlo Bronne (1901-1987)³² publiceerde in de jaren 1940 enkele boeken over koning Leopold I, m.n. een biografie en een uitgave van (een deel van) 's konings enorme briefwisseling.³³ De eertijds erg goed ontvangen werken kenden verschillende heruitgaven en de koningsbiografie werd ook naar het Nederlands vertaald.

196

In zijn biografie van Leopold I ging Bronne slechts terloops – zelfs schijnbaar toevallig – in op het oponthoud *“te Maaseik, waar hij [Leopold I] het standbeeld van de gebroeders Van Eyck inhuldigde.”*³⁴

Voor het overige schreef Bronne niets over Leopolds bezoek aan de Eikerstede. Hij gaf er, in tegenstelling tot de 19de-eeuwse auteurs die we hierboven bespraken, geen eigen interpretatie aan. Het bezoek werd enkel vluchtig aangehaald als onderdeel van de belangrijkste activiteiten van Leopold I in het jaar 1864.

...tot niet eens vermeldenswaardig detail

Thans richten we ons op de meest actuele geschiedschrijving over koning Leopold I. In 2011 publiceerde historica Gita Deneckere (°1964), hoogleraar aan de UGent, een opgemerkte biografie over onze eerste koning.³⁵ Het boek is een bewonderenswaardige en erg lange studie over de vorst geworden, waarin *“het koningschap als een sociale geschiedenis [benaderd wordt], geplaatst in een brede maatschappelijk-historische context.”*³⁶

Opmerkelijk is dat Deneckere, als enige

in ons korte overzicht, geen enkele melding maakte van Leopolds bezoek aan Maaseik. Zij schreef wel, net als Th. Juste (1868/1870/1878), over de *“opening van een fruittentoonstelling in Dinant”* door de vorst, maar het bezoek aan Maaseik, amper twee weken eerder, blijft onvermeld in het nu al gezaghebbende standaardwerk van Deneckere.³⁷ De lezer heeft er op het eerste gezicht misschien het raden naar waarom het bezoek aan Dinant, waar de koning – net als in Maaseik – een banket bijwoonde, (zeer terloops) vermeld wordt, terwijl de passage in Maaseik niet medegedeeld wordt.

Natuurlijk is het afleggen van bezoeken in de provincies een belangrijk onderdeel van de koninklijke taak, zoals ze ook vandaag gepercipieerd wordt.³⁸ Dat betekent dat de opeenvolgende koningen een groot aantal – symbolisch belangrijke – blijde intredes en aanverwante bezoeken hebben afgelegd.³⁹ Het is natuurlijk logisch dat een biograaf een ‘selectie’ moet maken van dat grote aantal koninklijke verplaatsingen te lande. Het is duidelijk dat het niet de betrachting was van Deneckere om te veel uit te wijden over de representatieve taak en de koninklijke bezoeken van Leopold I.

Algemeen besluit

We hebben gezien dat Zeeman (1864) en Juste (1868/1870/1878) – tijdgenoten van Leopold I –⁴⁰ het bezoek aan Maaseik en de inhuldiging van het standbeeld beschreven en interpreteren, dat Bronne (1942/1971) het slechts terloops aanhaalde en dat Deneckere (2011) het ten slotte geheel onvermeld liet.

Op zich kunnen we daarvoor een eenvoudige verklaring aanhalen. Voor Zeeman en Juste lag het bezoek aan Maaseik zéér vers in het geheugen. Het gebrek aan afstand in de tijd tussen de gebeurtenis (1864) en de publicaties van Zeeman en Juste (1864/1868) is

misschien de reden waarom zij wel het bezoek beschreven en latere auteurs niet. In de 21ste eeuw lijkt het bezoek van Leopold aan Maaseik niet meer vermeldenswaardig in een hedendaagse wetenschappelijke biografie van de koning. De zuiver evenementiële en erg verhalend-romantisierende aanpak in de boeken van Zeeman, Juste en zelfs - in sommige aspecten - Bronne komt daarenboven niet meer overeen met de huidige vereisten voor wetenschappelijke geschiedschrijving.

Misschien is het juist de charme van heemkundig onderzoek dat gebeurtenissen die de ‘grote’ geschiedenis thans overslaat, toch nog worden gerecupereerd. Het schijnbaar onbelangrijke of ‘evenementiële’ mag, naar wij menen, niet vergeten worden. Het grote belang dat de Stad Maaseik thans hecht aan de herdenking van de gebeurtenissen van 1864 is er een mooie illustratie van dat dit soort faits divers toch hun belang hebben in het collectieve geheugen van de Maaseikenaren. Het standbeeld is een belangrijk symbool voor de stad en haar inwoners. Raets schrijft immers over *“de centrale rol van het monument in de Maaseiker mentaliteit”*, hetgeen hij bevestigd ziet door de organisatie van *Van Eyckweken (1942 en 1954)* en in verscheidene gelegenheidsteksten die over het standbeeld verschenen zijn.

- 1 We merken ook op dat de koning bij deze gelegenheid werd vergezeld door zijn jongste zoon, prins Filips, Graaf van Vlaanderen en vader van de latere koning Albert I. Zie o.a.: CORNIPS (G.), HENDRICKX (M.), SANGERS (W.) en SIMONIS (A.). Historische schoonheid van Maaseik. Maaseik, Van der Donck, 1960, p. 54.
- 2 Zie o.a.: VAN DER DONCK (E.). ‘Het Standbeeld der Van Eycken te Maaseik.’ In: ROBYNS (F.), GEERKENS (H. J.) en BUSSELS (M.) (et al.). Van Eyck Week, 18 tot en met 25 juli 1954. Maaseik, Stad Maaseik / Davidsfonds / Van der Donck, 1954 ; BOONEN (M.). ‘Het standbeeld van Van Eyck.’ In: De Maaseikenaar, 20, 1989, pp. 94-119;
- 3 BOONEN (M.). ‘Wie ontwierp het standbeeld van Van

- Eyck?’ In: De Maaseikenaar, 31, 2, 2000, pp. 87-88 en RAETS (J.). Triomf der kleinburgerlijkheid. Een geschiedenis van Rechtvaardige Rechters. Leuven, Davidsfonds, 2010, pp.19-26.3 RENSON (G.). Beknopte geschiedenis van Maaseik. Maaseik, Van der Donck, 1953, p. 45 ; CORNIPS, HENDRICKX, SANGERS en SIMONIS, op.cit., p. 54 en FRANCOOT (H.) en VANCLEEFF (J.). Stijlvol Maaseik. Monumenten binnen de wallen. Maaseik, Stadsbestuur Maaseik / Stichting Monumenten- en Landschapszorg, 1987, p. 73.
- 4 SCHOOLMEESTERS (H.). Inauguration du monument de Jean et Hubert Van Eyck, à Maaseik, par S. M. Léopold Ier, Roi des Belges. Discours prononcé par M. Schoolmeesters, bourgmestre, le 5 Septembre 1864. Brussel, Devroye, 1864.
  - 5 NIJSSEN (R.). Toegang op het archief van de stad Maaseik. Brussel, Rijksarchief, 2005. Digitaal raadpleegbaar, http://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/ead/index/eadid/BE-A0515_102708_101092_DUT/node/c%3A06
  - 6 KRAEWINKELS (I.). Koken met Van Eyck. Maaseik, Werkgroep Documentatie, 2013.
  - 7 Van Eyck 1864-2014, <http://www.vaneyckmaaseik.be/events/de-gebroeders-van-eyck-een-geschiedenis-rondom-een-monument/> Lemmens schreef eerder over de politieke krachtverhoudingen in Maaseik in deze periode, vooral m.b.t. de liberale stroming/partij: LEMMENS (W.). Liberale structuren in landelijke gebieden in de tweede helft van de 19de eeuw, in casu Maaseik. Brussel, VUB (onuitgegeven bachelorproef), 2007 ; LEMMENS (W.). ‘Er zijn kliekjes hier in ons stadje’; Liberalen in Limburgse steden, 1857-1885. Hun achtergronden, organisatie en activiteit. Brussel, VUB (onuitgegeven masterproef), 2008 (3 dln.) en LEMMENS (W.). ‘Liberalen in Limburg: een contradictie in terminis? Een duiding van een liberale aanwezigheid.’ In: Lokaal erfgoed: basis of ballast? Liberaal Archief, colloquium 16/04/2010.
  - 8 Van de hier opgenomen auteurs zijn enkel Zeeman en Juste tijdgenoten van elkaar.
  - 9 ZEEMAN (H.). George Christiaan Frederik Leopold I, Koning der Belgen, Prins van Saxon-Coburg-Saalfeld, geschetst bij den aanvang van H. D. 75jarigen leeftijd, in zijn karakter als mensch en in zijn bestuur als Koning. Amsterdam, Van der Made, 1864.
  - 10 ZUIDEMA (E.). ‘Zeeman, Henri.’ In: MOLHUYSEN (P. C.) en BLOK (P. J.) (red.). Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek (dl. 3). Leiden, Sijthoff’s Uitgeversmaatschappij, 1914, p. 1511-1512.
  - 11 TOURNEUR (V.). ‘Wiener (Léopold).’ In : Biographie Nationale. Brussel, Académie royale, 27, 1938, pp.

- 304-306. Wiener werd door Leopold I tot ridder in de Leopoldsorde benoemd. In: ZEEMAN, op.cit., p. 49.
- 12 ZEEMAN, op.cit, p. 49.
- 13 Ibid., p. 49.
- 14 JUSTE (T.). Léopold Ier, Roi des Belges, d'après des documents inédits. Première partie 1790-1832. Brussel, Mucquardt, 1868 en JUSTE (T.). Léopold Ier, Roi des Belges, d'après des documents inédits. Deuxième partie 1832-1865. Brussel / Londen, Mucquardt / Sampson Low, Son and Marston, 1868.
- 15 TOLLEBEEK (J.). 'Juste, Théodore.' In: Nouvelle Biographie Nationale (dl. 8). Brussel, Académie royale, 2005, p. 202.
- 16 Ibid., p. 203.
- 17 Ibid., p. 203.
- 18 JUSTE (T.). Leven van Leopold I, Eerste Koning der Belgen, naar het Fransch van Th. Juste. Gent, Rogghé, 1870, p. 284.
- 19 SCHEPENS (L.). 'De koninklijke bezoeken aan de provincies.' In: VAN YPERSELE DE STRIHOU (et al.). "Wij, Koning der Belgen..." 150 jaar grondwettelijke monarchie. Brussel, Gemeentekrediet, 1981, p. 79.
- 20 STENGERS (J.). De Koningen der Belgen. Van Leopold I tot Albert II. Leuven, Davidsfonds, 1997, p. 219 en JANSSENS (G.). 'De toespraken van de Koning der Belgen. Een historisch en heuristisch overzicht (1831-2012).' In: Museum Dynasticum, 1, 2013, p. 12.
- 21 JANSSENS, op.cit., p. 12.
- 22 JUSTE, Leven van Leopold I, p. 285. Voor de originele Franstalige tekst verwijzen we naar: JUSTE, Léopold Ier [...] Deuxième partie, p. 217.
- 23 WITTE (E.). De constructie van België 1828-1847. Leuven, LannooCampus, 2006, pp. 179-180. Zie ook: GUBIN (E.) en NANDRIN (J.-P.). 'Het liberale en burgerlijke België. 1846-1878.' In: WITTE (E.), NANDRIN (J.-P.), GUBIN (E.) en DENECKERE (G.). Nieuwe geschiedenis van België. I 1830-1905. Tielt, Lannoo, 2005, pp. 415-430.
- 24 RAETS, op.cit., p. 20.
- 25 Ibid., p. 20.26 SCHOOLMEESTERS, op.cit., p. 4.
- 27 Ibid., p. 12-13.
- 28 Hoofdletters overgenomen uit de originele tekst: Ibid., p. 13.
- 29 RAETS, op.cit, p. 56.
- 30 JUSTE (T.). Léopold Ier et Léopold II, Rois des Belges. Leur vie et leur règne. Brussel, Mucquardt, 1878, p. 326.
- 31 Zie o.a. : GIELEN (J.). 1830 à Maeseyck. Quelques épisodes de la Révolution de 1830 qui ont eu pour théâtre Maeseyck et les environs. Brussel, Société belge de librairie, 1898 ; CUYX (M.). '1830. Maaseikenaars saboteren de Zuid-Willemsvaart.' In : De Maaseikenaar, 36, 2, 2005, pp. 111-115 ; CUYX (M.). '1830. Maaseikenaars nemen de vestingstad Venlo in.' In : De Maaseikenaar, 36, 3, 2005, pp. 163-168 ; CUYX (M.). '1830. Maastricht blijft Hollands.' In : De Maaseikenaar, 36, 4, 2005, pp. 183-185 ; CUYX (M.). '1831. Oproer en mouterij in Maaseik.' In: De Maaseikenaar, 37, 1, 2006, pp. 44-48 ; CUYX (M.). '1830. De vrijwilligers van Maaseik.' In : De Maaseikenaar, 37, 3, 2006, pp. 110-112 ; RAETS, op. cit., p. 52 en CUYX (M.). 'Nicolaas Gelders, lid van het Nationaal Congres en volksvertegenwoordiger.' In: De Maaseikenaar, 45, 2, 2014, pp. 55-59.
- 32 Voor een uitgebreide biografie van Bronne, zie: DELFORGE (P.), DESTATTE (P.) en LIBON (M.) (red.). Encyclopédie du Mouvement wallon (dl. 1). Charleroi, Institut Jules Destrée, 2000, pp. 202-203.
- 33 BRONNE (C.). Léopold Ier et son temps. Brussel, Goemaere, 1942 en BRONNE (C.) (red.). Lettres de Léopold Ier, Roi des Belges. Brussel, Dessart, 1943.
- 34 BRONNE (C.). Leopold I en zijn tijd. Antwerpen, Standaard, 1971, p. 327.
- 35 DENECKERE (G.). Leopold I. De eerste koning van Europa. Antwerpen, De Bezige Bij, 2011.
- 36 GREVER (M.). 'Monarchie en geschiedschrijving. De vorstenbiografie revisited' [Bespreekingsartikel]. In: Tijdschrift voor Geschiedenis, 126, 3, 2013, p. 384.
- 37 DENECKERE, op.cit., p. 651. Juste scheef over het bezoek aan Dinant, als een betuiging van koninklijke belangstelling in "den vooruitgang des landbouws", in: JUSTE, Leven van Leopold I, p. 165.
- 38 MOLITOR (A.). La fonction royale en Belgique. Brussel, CRISP, 1979, pp. 87-88.
- 39 KONINCKX (C.). Tout savoir sur le Roi en Belgique. Brussel, Kluwer, 2000, p. 113.
- 40 Zeeman en Juste waren ongeveer een twintigtal jaar jonger dan Leopold en mogen dus tijdgenoten genoemd worden.

Bäöröntig vol Mezeiker Taalzjéwieëlkes

(Boordevol Maaseiker taaljuweeltjes)

John Raedschelders

De Mezeiker Vastelaovendvereniging "Het Heilig Wammes" heeft als hoofddoelstelling het onderhouden en organiseren van het carnavalgebeuren in Maaseik. Maar de vereniging staat ook nog voor het behoud van de Maaseiker eigenheid en besteedt daarom veel

aandacht aan ons dialect. In vorige jaren gaf onze vereniging - op onregelmatige basis - boeken uit over dit onderwerp en zorgt ieder jaar voor een lijvige carnavalskrant in onze eigen taal.

Ter gelegenheid van het 6x11-jarig bestaan van Het Heilig Wammes in het seizoen 2014-2015 wordt er in november een prachtig werk uitgegeven in beperkte oplage met niet minder dan 3 000 in Maaseik gebruikte spreekwoorden, gezegdes en zegswijzen, verzameld en genoteerd door Erevorst Tony Van Wijck. Dit luxeboekje wordt verlucht met prachtige humoristische cartoons van de hand van Gerard Segers en de lay-out werd verzorgd door Studio Segers - Westhovens. Het werk bevat niet minder dan 150 pagina's.

199

Het is een boek in A5-formaat dat in geen enkel Maaseiker gezin mag ontbreken, al was het maar om onnodige discussies te vermijden over hoe het nu wel of niet wordt gezegd en/of uitgesproken in 't Maaseikers.

U kan dit boek nu al in voorverkoop bestellen voor € 11; na de officiële voorstelling op 11 november zal het aan € 15 te koop aangeboden worden (eventuele verzendingskosten niet inbegrepen).

Bestellen en storten kan op rekeningnummer **BE61 9797 7004 5417** van "Het Heilig Wammes", met vermelding "sprieëkwoëërdebook" en uw volledig adres.

Een Maaseikenaar publiceerde...

200 Jan Gerits

De reeks "*Limburgse Monografieën*", die sinds 1990 door de Koninklijke vereniging van Limburgse Schrijvers wordt uitgegeven en gewijd is aan het leven van Limburgse auteurs en hun literaire bedrijvigheid, is dit jaar toe aan haar 25ste jaargang. Tot de geregelde medewerkers aan die driemaandelijkse naslagwerken behoort kruisheer Roger Janssen, die sinds 2006 al zes publicaties in de biografische reeks liet opnemen. Zijn brochures zijn telkens gewijd aan confraters-kruisheren die van Limburgse afkomst zijn of in de provincie als auteurs werkzaam waren. In de voorbije jaren schetste hij al de levensloop van Willem Sangers (1915-1987), Marcel Colson (1914-1972), Donaat Snijders (1919-1992), Mathieu Vinken (1919-1992), Sybrand Drost (1871-1945) en Louis Heere (1901-1972), die allen als auteurs, meestal op het vlak van de geschiedschrijving, verdienstelijk werk leverden. Zodoende behoort kruisheer Roger Janssen inmiddels tot de meest productieve medewerkers aan de "*Limburgse Monografieën*". Zijn zevende monografie, nummer 98 in de reeks, is gewijd aan zijn confrater **André Ramaekers**. Hij werd op 3 februari 1914

geboren in Baarlo (Nederlands-Limburg), waar zijn vader schoolhoofd was. Al vroegtijdig had hij een band met Maaseik, want van 1926 tot 1932 doorliep hij er de Grieks-Latijnse humaniora aan het college van het Heilig Kruis. Zijn verdere leven zou hij elders doorbrengen. Na het behalen van het eindexamen koos hij voor intrede in de kruisherenorde, die hij inmiddels had leren kennen en waarderen. Zowel het noviciaat als de priesteropleiding vonden plaats in Diest. Daar deed hij op 28 augustus 1936 de solemnele professie. Op 22 juli 1938 werd hij er ook tot priester gewijd. Vervolgens studeerde hij van 1938 tot 1942 kerkelijk recht aan de Katholieke Universiteit van Leuven en behaalde er in 1942 het doctoraat. Van 1943 tot 1967 onderwees hij kerkelijk recht aan het Theologicum van de kruisheren te Diest. Hij fungeerde er van 1943 tot 1949 eveneens als prior. In de periode 1949-1954 studeerde hij aan de Orgelschool te Hasselt. Gelet op zijn wetenschappelijke achtergrond en zijn ervaring als kerkjurist lag het voor de hand dat hij vroeg of laat ook een leidende taak zou vervullen in het bestuur van zijn kloosterorde. Van 1946 tot 1949 en van 1955 tot 1957 was hij definitor en van 1957 tot 1969 fungeerde hij als eerste provinciaal van de Belgische provincie van de kruisheren. De laatste opdracht die hem werd toegewezen, was van pastorale aard. Van 1969 tot 1977 maakte hij zich verdienstelijk als pastoor van de H. Kruisvindingskerk te Achel-Statie. Kruisheer André Ramaekers zal in en buiten zijn orde vooral voortleven als een bekwame auteur, die over de geschiedenis van zijn orde diverse waardevolle publicaties naliet. Hij verrichtte heel wat wetenschappelijk onderzoek, voornamelijk over de juridische betrouwbaarheid van de oudste documenten van de kruisherenorde, besprak de diverse privileges, waarbij hij veel aandacht besteedde aan de kruisherenaflaat, en

bestudeerde de constituties van de kruisheren. In 1943 werd hij als lid opgenomen in de historische kring "Clairlieu", die in 1942 was opgericht. Ruim veertig jaar fungeerde hij als voorzitter van die vereniging en gedurende vijfenveertig jaar was hij hoofdredacteur van het tijdschrift "Clairlieu", dat gewijd is aan de geschiedenis van de kruisherenorde. Zelf stoffeerde André Ramaekers de "Kroniek" van het tijdschrift geregeld met korte bijdragen, publiceerde hij heel wat boekenrecensies en, op het einde van zijn leven, enkele studies over de orde in de 17de eeuw. Na een zeer verdienstelijk leven in dienst van zijn orde overleed kruisheer André Ramaekers in Neerpelt op 21 januari 1989. Hij werd begraven in Achel. Zoals we van hem gewend zijn, schreef kruisheer Roger Janssen weer een degelijke en goed onderbouwde monografie, die de biografische reeks zeker eer aan doet. Wie belangstelling heeft voor de lijst van de reeds verschenen "Limburgse Monografieën", speciaal voor de zeven bestudeerde kruisheren, kan contact opnemen met Jessy Maesen, Veulenstraat 15, 3870 Heers (tel. +32 11 726794).

Bestel vandaag nog uw abonnement 2015

Gebruik bijgaand stortingsformulier of doe het digitaal.

201

Slechts €12 voor het binnenland,
€16 voor de rest van Europa of
€20 voor de rest van de wereld.

Een steunabonnement van € 25
(of meer) is natuurlijk welkom.

wist ge

dat de provincie limburg volgend jaar
200 jaar bestaat (1815-2015)

Wapen van Limburg
1814-1830

Van Eyckjaar 2014 Historische Evocatie 1864 - Spektakel

202 José Raets

Het naspelen van de inhuldiging van het Standbeeld der gebroeders Jan en Hubert Van Eyck is een betekenisvol detail van het Van Eyckjaar. De mensen die in de rol van historische personages van 150 jaar geleden stappen, zijn geen acteurs maar actors. Het zijn mensen die actief waren en zijn binnen het Cultureel Platform. Door de inhuldiging over te doen komen zij tot een beter begrip van het Maaseiker Van Eyckerfgoed. Want: "Spelen is niet doen alsof, het is gewoon een andere realiteit". (1)

Het Van Eyckfeest in 1864 was wellicht één van de grootse massaspektakels in

het Maaseik van de 19de eeuw. Het Volksfeest van 2014 kon niet compleet zijn zonder referentie aan de historische gebeurtenis van toen, vandaar dat het Cultureel Platform ervoor koos de inhuldiging nog eens over te doen, tijdens het volksfeest op zondag 7 september. De historische evocatie is dan ook het eerste deel van het feestelijk drieluik en gaat het toeristisch evenement (het knapkoekbakken) en het hedendaags dans- en muziekspektakel vooraf.

En zoals de Van Eycktraditie wil, bestaat de evocatie uit beeld (de historische groep) en tekst (de toespraak van de burgemeester).

Wie is wie?

Een lijst, opgesteld door historicus drs. Wim Lemmens omvat 54 toen gekende personen. Hieruit werd een representatieve selectie van 22 figuren weerhouden. De 38 anoniem gebleven burgers vinden we terug in de steungroep van Speelgroep Van Eyck.

- Vier trompetters in rood garde uniform
- Gendarme (Wouter Dewit)
- Gendarme (Maarten Gonissen)
- Zijne Majesteit Koning Leopold I (Jos De la haye)
- Zijne Ex. Gouverneur Graaf t'Serclaes (Wim Corstjens)
- Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Fillips (Jos Henckens)
- Zijne Ex. Minister A. Van den Perenboom (Philippe Molenaers)
- Burgemeester Herman Schoolmeesters (José Raets)
- Zijn echtgenote Hortense Blocqeau (Marieta Bruekers)
- Zijne Ex. Burggraaf Vilain XIII (John Dewit)
- Zijn echtgenote Pauline de Valensart (Pauli Van den Bergh)
- ZEH Deken Charles Kerkhofs (Ghis Van Vlierden)
- Meester Jan Otjens (Van Eyckcomité)

(Jan Bustin)

- Leopold Wiener, beeldhouwer (Daan Telen)
- Wilhelm Brauns (daguerreotypist**) (Wim Broens)
- De kapitein van de Gendarmerie (Koen Nijssen*)
- De luitenant van de Gendarmerie (Rob Aben*)

Regie

- De bestierder (Herman Hendrix)
- Des bestierders adjoint (Nadette Beelen)
- Toneelmeesters (Jef Schreurs, Jean Neys, Brecht Gysen)
- * **Leden van Schermclub Vast als Eik**
- * **Fictief maar noodzakelijk personage. Er bestaat geen foto of gravure van de inhuldiging.**

Politieke boodschap

De toespraak van de Burgemeester bevat uiteraard een boodschap. Over de boodschap van 150 jaar geleden is al veel gezegd en geschreven. Voor de

meest recente analyse en voor meer info over de historische personages verwijzen we naar de publicatie van Wim Lemmens die in het najaar van 2014 zal verschijnen.

We hebben de tekst van de toespraak (2) bewerkt en samengevat in een aantal thema's. De **kernboodschap** (of Mission Statement) vatten we samen in de hulderoep: "*Vivat Van Eyck*", (3) waarop het publiek antwoordt: "*Vivat Maaseik*". Kernidee is dus dat Maaseik Van Eyckstad is. Het Stadsbestuur en het middenveld (Cultureel Platform) hebben deze boodschap voor 2014 vertaald in operationele doelen. Dit heeft geleid tot een brede waaier aan initiatieven. Bedoeling is dat deze kernboodschap ook in de komende jaren wervend kan blijven.

203

Aanhef

Sire, Waarde genodigden, alvorens aan uw ogen het marmer te onthullen, dat de trekken van de Gebroeders Van Eyck zal

vereeuwigen, zij het mij geoorloofd enige woorden tot U te richten. U in wiens harten hun gedachtenis voor eeuwig verblijft.

204

Thema 1: Geboorteplaats

Men heeft gepoogd aan onze stad de eere te betwisten de geboorteplaats des grote kunstenaars te zijn!

Maar er bestaat, ten voordele van Maaseik een samenhang van voldoende bewijzen.

Het volstaat te verwijzen naar het Latijnse opschrift op het Lam Gods: staat daar niet achter Hubert "ex Eyck": afkomstig uit Maaseik?

Noemt Meester Jan zich dan niet "Van" Eyck als hij zijn werken signeert?

En spreekt hij dan misschien geen Maaseikers als hij schrijft: "Zoe good es ich can?"

Het origineel gaat uitgebreid in op de biografie van vooral Jan Van Eyck; we geven hier de klassieke argumenten.

Thema 2: De Van Eyck's

We zullen de wetenschap laten onderzoeken aan wie der Van Eyck's de voorrang toekomt. Jan, Hubert, Lambert, Margareta, Bartolomeus.

Ons standbeeld laat het moment zien

waarop Jan de aandacht van zijn broer Hubert vestigt op een paneel dat een gans nieuwe wijze van schilderen aankondigt.

Binnen de biografie besteedt de originele toespraak veel aandacht aan de uitvinding van de olieverf. Dit wordt nu minder belangrijk geacht in de vernieuwing van de Van Eyck's We vatten dit samen door de dramatische uitbeelding van het standbeeld te omschrijven.

Thema 3: Modelburgers

Zij waren de eerste schilders van hun tijd, de stichters van één van de grootste kunstscholen, die de kunst op weg van de volmaaktheid leidde.

Zij verschijnen dan ook in marmer met de edele gezichten en kledij van de Rechtvaardige Rechters. In de originele tekst: "uwe edele gezichten, welke gy ons zelfs in dit gedeelte uws gewrochten, waarvan wij het verlies betreuren, hebt overgeleverd..."(de burgemeester bedoelt hier de in 1816 verkochte zijpanelen, waaronder de Rechtvaardige Rechters, waarvan hij eerder in zijn toespraak de verkoop heeft gehekeld)

Thema 4: Citaat Volkslied

Om het met de woorden van ons eigen volkslied te zeggen: "Bi-j Hubaer en Zjang, doa tref zich eederein..."

Niet letterlijk in de tekst uiteraard (“inwoners waarvan de vrolykheid geene scheidspalen kent”) maar in dezelfde periode is er een herleving van het Maaseiker Carnaval en hanteert men een nieuwe spotnaam.

Thema 5: Afsluiting

Tenslotte, bestuurders en bestierden zou ik willen afsluiten met een citaat van onze grote dichter Conscience: “Gedenkt Maaseikenaren hoe Maaseik eens was, hoe het nu is en hoe het worden zal als gij het voorbeeld van uw beroemde stadsgenoten vergeet!” De slotzin uit “De Leeuw van Vlaanderen” komt niet voor in de originele tekst maar gebruiken we hier als aanloop naar de wel originele hulderoep.

We hebben een poging gedaan om de historische gebeurtenissen op een waardige wijze te memoreren. Benieuwd hoe men hier 150 jaar later naar zal kijken.

Noten

1. Citaat Josse De Pauw in DS Weekblad 04-07-2014.
2. SCHOOLMEESTERS, M. Inauguration de monument de Jean et Hubert Van Eyck à Maeseyck. Bruxelles, Devroye 1864. Voor de Nederlandse tekst steunden wij ons op het verslag in de Maeseyckenaar van 1864.
3. De cursieve tekst is een letterlijke overname van de originele toespraak, het andere deel is bewerkt.

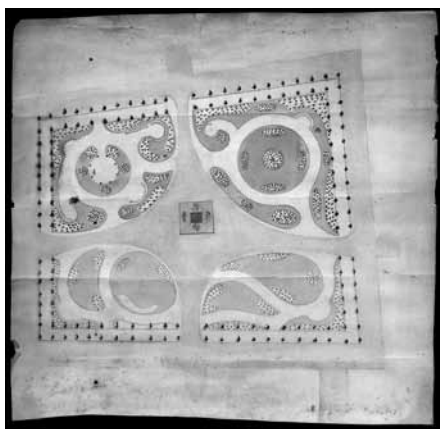

Een plan voor de aanleg van de Maaseiker Markt voor de plaatsing van het standbeeld der gebroeders Van Eyck

206 *Thérèse Godelaine*

Onlangs in een oude map een tekening (63 x 65 cm) die niets anders kan voorstellen dan het marktplein van Maaseik, met de aanzet van de straten die erop uitgeven (Fig. 1). De licht asymmetrische vorm van de Markt is correct weergegeven. De dubbele bomenrij rond de Markt wordt in vogelperspectief getekend en hierdoor weten we dat het plan naar het zuiden gericht is, alsof men vanuit de Eikerstraat kijkt. De tekening is niet helemaal afgewerkt, want enkel in het bovendeel werden de bloemenperken ingekleurd en staan er een aantal details.

Centraal op het plan zien we een roodgekleurd vierkant dat zonder twijfel de sokkel van het standbeeld van de gebroeders Jan en Hubrecht Van Eyck moet aanduiden. De sokkel staat in een groter, groengekleurd vlak dat een grasperkje voorstelt waarin plaats is voor twee ovale en twee ronde bloemenperken. Dit is echter het enige op dit plan dat enigszins verwijst naar de aanleg van de Markt zoals die tot op dit ogenblik gekend is. Een blik op de kaart is voldoende om te zien dat de rest van het ontwerp nooit uitgevoerd werd.

Fig. 1. Plan voor de aanleg van de Markt, ca. 1863-1864

Alhoewel op de tekening geen tekst voorkomt en de datum waarop ze gemaakt werd, niet gekend is, lijkt het uiterst waarschijnlijk dat een verband moet gezocht worden met de installatie van het Van Eyckstandbeeld in 1864. Zo goed als zeker hebben we te maken met een voorstel om de Markt volledig opnieuw aan te leggen met het Van Eyckstandbeeld als centraal punt. Dat laatste was in elk geval de bedoeling van het stadsbestuur, maar over voorstellen voor de gelijktijdige vernieuwing van het gehele marktplein is ons niets bekend.

Het marktplein wordt in het hier besproken voorstel ingedeeld in vier delen, die echter niet van gelijke afmetingen zijn. Ieder deel is afgerond naar het centrum van de Markt toe; deze indeling lijkt erg goed op de aanleg van de Markt zoals die van de 19de eeuw tot in de jaren 1970 bestond (Fig. 2). Op het plan krijgen de twee grootste delen, aan de zuidzijde van de Markt, een cirkelvormig centrum. Tussen de Hepperstraat en de Bosstraat gaat het om een grasperk met centraal bloemenperk, waarin een rood cirkeltje getekend is. Het laatste zal vermoedelijk de sokkel voor een beeld voorstellen, maar van veel kleinere afmetingen dan

Fig. 2. De Markt in het begin van de jaren 1930 (verzameling Pierrot Van Haelst)

het Van Eyckstandbeeld. Het grasperk in het deel van de Markt tussen de Bleumerstraat en de Hepperstraat heeft een centrale opening, omzoomd door acht rode stippen. Eventueel kunnen deze beschouwd worden als een colonnade, zoals men die vroeger graag integreerde in siertuinen. Tegelijkertijd (of als alternatief) zou men ook kunnen denken aan de plaats voor een muziekkiosk. In 1851 had de stad een verplaatsbare muziekkiosk gekocht, die regelmatig op de Markt opgesteld werd. De marktdelen aan de noordzijde, aan weerskanten van de Eikerstraat, zijn enkel opgevuld met asymmetrische grasvelden en bloemenperken. De frivole vormen van al de bloemperken waarmee de Markt zou uitgerust worden, vragen zeker om bordjes met "Honden aan de leiband houden a.u.b."

In de volledig uitgewerkte bovenste helft van het plan zijn binnen de grillige bochten van de bloemperken een aantal zitbanken getekend. In de 19de eeuw was de Markt geen parkeerplein, maar een ontmoetingsplaats en de banken zijn daarvoor natuurlijk erg geschikt. Zoals reeds gezegd, wordt de Markt op het plan omgeven door een dubbele rij

bomen, maar tegenwoordig staan er 95 lindebomen, terwijl op het plan 146 bomen getekend zijn. Ofwel wilde de ontwerper met kleine bomen werken, ofwel heeft hij de omvang van de bomen en het mogelijke aantal niet goed ingeschat.

Opvallend is dat de vier stenen stadspompen uit 1742 niet voorkomen op het plan. Blijkbaar pasten deze niet in het "moderne" ontwerp, maar dit getuigt niet van veel realiteitszin, want de meeste bewoners van de Markt waren op deze pompen aangewezen voor hun watervoorziening. Alhoewel het ontwerp nooit uitgevoerd werd, was dit soort parkaanleg voor publieke pleinen toch niet abnormaal in de 19de eeuw. Integendeel, het past prima binnen de romantische visie op markten en tuinen uit die tijd.

Maaseikenaren publiceren...

Jaak Bergers

208

In het Van Eyckjaar 2014 werd er heel wat gedebatteerd en geschreven in onze stad en ook daarbuiten over deze beroemde Maaseikenaren. Zeer recent publiceerde onze medewerker Herman Hendrix in de context van de breed opgezette viering van Van Eyck 2014 een mooi uitgegeven boekje "De rechtvaardige Rechters" in samen-werking met de Stad Maaseik en het Cultureel Platform 2014. Het enige, op waarheid berustende, gefantaseerde verhaal, prachtig verlucht met tekeningen van Tjeu Corstjens; behandelt zeer creatief de meest ophefmakende diefstal van de 20ste eeuw. De inhoud valt uiteen in twee luiken: luik één speelt zich af in 1691 en luik twee in 1934. De auteur mengt met verwijzingen naar Maaseik en de Van Eycks zeer speels fantasie, werkelijkheid en verdoken woordhumor rond tweemaal de slotzin met een dubbele bodem: "Er zijn geen rechtvaardige rechters meer." Op 7 september 2014, tijdens de historische reconstructie van de onthulling in 1864 van het standbeeld van de Van Eycks met een groot volksfeest, overhandigde de burgemeester Jan Creemers aan de deelnemende verklede Maaseiker Jannen en Baeren als een primeur gratis een exemplaar. Kopen, lezen, geschenktip! Verkrijgbaar bij Toerisme Maaseik, Markt 45, prijs € 5.

Zeer binnenkort verschijnt nog een boeiende publicatie in het kader van het feestelijke Van Eyckjaar 2014. Wim Lemmens' boek "Een geschiedenis rondom een monument" is het verhaal van een standbeeld en van de toch wel markante gebeurtenissen rond het beeld van de gebroeders Van Eyck in het negentiende-eeuwse Maaseik. Koning Leopold I onthulde het op maandag 5 september 1864. De stad geraakte voordien in turbulente politieke tijden, met heel wat herrie en ruzies die sporen zouden nalaten: waarom dat beeld in Maaseik, welk beeld en waar kon men het best plaatsen, welke omkadering en welke feeststijl waren voer voor discussies in de straten, op pleinen, in de herbergen en zeker tijdens de gemeenteraad. Deze wetenschappelijk onderbouwde studie wordt gestaafd met Maaseiker krantenknipsels, overheidsdocumenten en eigentijds bronnenmateriaal en geïllustreerd met diverse afbeeldingen, tabellen en grafieken. Waarom nam dat kleinste stadje van Limburg aan de Maas dit initiatief? Was iedere Maaseikenaar er wel van overtuigd dat de gebroeders Van Eyck voormalige stadsgenoten waren, of niet? De schrijver beantwoordt nog meer vragen over de Van Eycks. Deze uitgave is een must voor iedere Maaseikenaar die zijn historisch inzicht in de lokale identiteit wil vergroten en verfijnen. Boek verkrijgbaar bij Toerisme Maaseik, Markt 45. Prijs € 20.

In de Maaseikenaar jaargang 2014 verschenen in de vier nummers telkens een aantal bijdragen waarin aanvullende en recente informatie over het standbeeld en de Van Eycks werd beschreven. Wij verwijzen ook nog naar de eerder gepubliceerde werken van José Raets, "Triomf der Kleinburgerlijkheid, een geschiedenis van rechtvaardige rechters", in 2010 en van Isabelle Kraewinkels, "Koken met Van Eyck", in 2013.